

**ASPECTE**

**privind**

**DEZINFORMAREA**

în UTA Gagauzia



**RAPORT**

Acest raport a fost realizat de Asociația ADEPT în cadrul proiectului „Informarea locuitorilor din Găgăuzia prin combaterea dezinformării”, cu sprijinul financiar al Uniunii Europene prin intermediul Internews în Moldova. Conținutul acestuia este responsabilitatea exclusivă a Asociației ADEPT și nu poate fi considerat, în nicio circumstanță, ca reflectând poziția Uniunii Europene.



Finanțat de  
Uniunea Europeană



**Asociația pentru Democrație Participativă "ADEPT"** este o organizație obștească, neguvernamentală, nonprofit și neafiliată politic, înregistrată în ianuarie 2000. ADEPT oferă suport și expertiză pe procese electorale, politice și social-economice.

Asociația pentru Democrație Participativă "ADEPT",  
str. Vasile Alecsandri 97 MD-2012 Chișinău, Moldova  
Tel: +373 22 212 992  
[www.adept.md](http://www.adept.md)  
E-mail: [info@adept.md](mailto:info@adept.md)  
[Facebook.com/adept.md](https://www.facebook.com/adept.md)

# CONȚINUT

Sumar executiv .....	4
Context: combaterea dezinformării – obiectiv global .....	6
<b>I Dezinformarea și combaterea acesteia în Republica Moldova .....</b>	<b>9</b>
1.1 Eforturile autorităților în combaterea dezinformării .....	9
1.2 Tipurile de informații și dezinformări .....	10
1.3 Sursele de informare în masă și dezinformarea .....	11
<b>II. Percepția fenomenului dezinformării în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia 12</b>	<b>12</b>
2.1 Principalele surse de informare în Găgăuzia .....	12
2.2 Modalitățile accesibile de combatere a dezinformării .....	14
2.3 Impactul dezinformării asupra percepției respectării drepturilor omului în Găgăuzia .....	17
2.3.1 Percepția respectării drepturilor locuitorilor din Găgăuzia .....	17
2.3.2 Percepția privind vinovații de încălcarea drepturilor locuitorilor din Găgăuzia .....	19
<b>III Economie, buget și procese demografice în Găgăuzia: realitate și speculații .....</b>	<b>22</b>
3.1 Mediul economic din UTA Găgăuzia .....	22
3.2 Investițiile în UTA Găgăuzia .....	24
3.3 Asistență din proiecte pe teritoriul UTA Găgăuzia .....	25
3.4 Activitatea economică externă a UTA Găgăuzia .....	26
3.5 Bugetul UTA Găgăuzia și executarea acestuia .....	28
3.6 Procesele demografice din UTA Găgăuzia .....	30
<b>IV Integrarea europeană a Republicii Moldova și suportul politicienilor găgăuzi .....</b>	<b>32</b>
4.1 Etapele integrării europene .....	32
4.2 Suportul procesului de integrare europeană de către politicienii găgăuzi .....	37
4.3 Perceperea integrării europene de către respondenți .....	38
<b>V Dezinformarea în procesul electoral din Găgăuzia .....</b>	<b>40</b>
5.1. Dezinformarea alegătorilor prin intermediul promisiunilor neonorate .....	40
5.2 Impactul implicării străine în dezinformarea alegătorilor .....	41
<b>VI Concluzii și recomandări .....</b>	<b>43</b>

## SUMAR EXECUTIV

În ultimii câțiva ani de zile, combaterea dezinformării a devenit un obiectiv important pentru societatea din Republica Moldova. Acest obiectiv nicidecum nu este unul circumstanțial, legat doar de necesitatea contracarării impactului negativ asupra căilor de soluționare a problemelor provocate de un șir de evenimente și crize globale și regionale – crizele sanitară, energetică, de securitate, etc. Combaterea dezinformării a devenit un deziderat, mai ales din perspectiva necesității atingerii scopului strategic al țării – integrarea europeană. Pentru aceasta e nevoie de un anumit grad de coeziune socială, care pare a fi imposibil de atins fără asigurarea unei informări corecte pentru diverse segmente ale societății.

Este un fapt demn de menționat că în ultima perioadă au fost întreprinse măsuri susținute de combatere a dezinformării pe diferite paliere: un șir de organizații ale societății civile și instituții de presă au inițiat și dezvoltat, la nivel național și regional, diverse proiecte, precum „Stop fals!”; instituțiile specializate ale statului au întreprins măsuri concrete pentru limitarea fluxurilor de dezinformare prin intermediul unor surse obscure sau care proliferază dezinformarea prin omisiune, adică prin reflectarea unilaterală, trunchiată a evenimentelor și fenomenelor de interes public major; legislativul a reacționat prin adaptarea legislației la provocările generate de distribuitorii *fake-news*-urilor; Președinția a lansat ideea instituirii unui centru specializat în domeniul combaterii dezinformării, care încă urmează a fi constituit, etc.

Măsurile de combatere a dezinformării menționate mai sus au generat, deopotrivă, atitudini de susținere sau de dezaprobare a abordărilor, lucru absolut firesc în situațiile când apare necesitatea reacționării urgente la provocările ignorate anterior. În astfel de circumstanțe, Asociația ADEPT a decis, cu suportul Uniunii Europene prin intermediul Internews în Moldova, să se implice, de o manieră oarecum diferită, în investigarea fenomenului dezinformării într-un areal distinct, precum este Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia (UTAG), cu un specific foarte pronunțat din punct de vedere etnic, lingvistic, informațional, etc. Scopul urmărit a fost identificarea cauzelor, surselor și modalităților de propagare a dezinformării în Găgăuzia, precum și a măsurile ce pot fi întreprinse în vederea reducerii sau anihilării efectelor dezinformării.

Elementul inovator al efortului ADEPT a constat în constituirea, cu suportul organizațiilor societății civile din Găgăuzia, a unui *grup de inițiativă* din persoane active și bine informate, cu deprinderi de comunicare, inclusiv în spațiul virtual, pentru a dezbate pe marginea celor mai relevante aspecte ale fenomenului dezinformării din Găgăuzia. Abordările pe marginea clarificării subiectelor

discutate și a modalităților de continuare a eforturilor de înțelegere a fenomenului dezinformării au fost, practic, consensuale, necesitând ajustări suplimentare până la atingerea unor decizii acceptabile pe marginea subiectelor mai delicate. În baza propriei experiențe, *grupul de inițiativă* a contribuit la întocmirea unui chestionar, conținând întrebări relevante privind: modalitățile de informare a locuitorilor din Găgăuzia; principalele surse de informare; persistența fenomenului de dezinformare; modalitățile și principalii subiecți de răspândire a dezinformării; modalitățile de combatere a *fake*-urilor; tehnicile de exploatarea a stereotipurilor pentru proliferarea dezinformării, etc. Chestionarul a fost distribuit spre a fi completat în cercurile de comunicare ale membrilor grupului de inițiativă cu scopul de a obține o imagine mai completă a percepției fenomenului dezinformării pentru a putea recurge ulterior la interpretări și anumite concluzii.

Este de remarcat că investigarea fenomenului dezinformării a avut loc într-o perioadă când, sunt încă proaspete percepțiile legate de criza sanitară și măsurile de combatere a acesteia, precum și a dezinformării ce a învăluit cauzele pandemiei, metodele de protejare a sănătății publice. De asemenea, a fost foarte important să fie identificate percepțiile și așteptările de pe urma războiului în desfășurare din Ucraina și crizele provocate de acesta – energetică, inflaționistă și social-economică, etc. Crizele menționate, însoțirea lor de fluxuri de dezinformare și, respectiv, de combatere a acesteia au creat ambianța necesară pentru estimarea adecvată a efectelor, deopotrivă, a dezinformării și măsurilor de combatere a acesteia, cetățenii având posibilitatea post factum să judece despre prejudiciul dezinformării, cât și despre eficiența contracarării ei.

Întrucât dezinformarea provoacă reacții de răspuns, de combaterea acesteia, ea contribuie la dezbinarea societății. Din această perspectivă, un compartiment aparte al chestionarului a fost dedicat: relațiilor dintre puterea centrală și cea regională din Găgăuzia; respectarea prevederilor legislației privind statutul juridic special al Găgăuziei; respectarea drepturilor omului în regiune, inclusiv drepturile referitoare la dezvoltarea limbii și culturii găgăuze; contribuția partenerilor externi la dezvoltarea economică și a infrastructurii regionale; procesului de integrare europeană a țării și atitudinea locuitorilor din regiune față de acest proces. Aceste subiecte sunt importante mai cu seamă din punct de vedere al coeziunii sociale.

Percepțiile respondenților la întrebările chestionarului au fost analizate și interpretate într-un șir de note analitice, iar raportul de față cuprinde o sinteză menită să ofere o imagine mai mult sau mai puțin completă a întregii investigații, urmată de evidențierea concluziilor și recomandărilor privind combaterea dezinformării, cu accent pe necesitatea consolidării societății pentru atingerea scopurilor strategice ale țării.

## CONTEXT: COMBATEREA DEZINFORMĂRII – OBIECTIV GLOBAL

În ultimul deceniu răspândirea dezinformării a devenit o problemă și o preocupare la nivel global. Gravitatea problemei menționate a fost recunoscută la nivelul Organizației Națiunilor Unite (ONU), care în cadrul Adunării Generale din 24 decembrie 2021 a adoptat [Rezoluția 76/227](#) privind combaterea dezinformării pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Este o consecință directă a studierii impactului dezinformării și conștientizării faptului că răspândirea acesteia poate avea efecte devastatoare, subminând o gamă largă de drepturi ale omului.

Domeniile concrete în care dezinformarea a cauzat prejudicii esențiale sunt diverse. Astfel, s-a constatat că diseminarea dezinformării despre măsurile întreprinse pentru protejarea sănătății publice, cum ar fi vaccinarea, poate aduce prejudicii grave sănătății unor segmente largi de cetățeni și costă pierderi de vieți omenești. În alte domenii fenomenul dezinformării nu este mai puțin periculos. Dezinformarea în procesul electoral poate submina drepturile la alegeri libere și corecte, distorsionând voința alegătorilor și posibilitatea participării acestora la treburile publice direct sau prin intermediul reprezentanților aleși. La fel de periculoasă este dezinformarea care poate provoca discursuri instigatoare la ură, care incită la discriminare, ostilitate sau violență, etc.

În condițiile menționate, este obligația instituțiilor internaționale și a statelor membre, în temeiul dreptului internațional, urmărind scopul apărării drepturilor omului, să-și unească eforturile împotriva proliferării dezinformării. Îngrijorările referitoare la răspândirea dezinformării sunt legate de utilizarea pe larg a tehnologiilor digitale, care pot fi utilizate pentru amplificarea impactului dezinformării intenționate de către entități statale și non-statale în scopuri politice, ideologice sau comerciale, etc. Este un fapt stabilit că dezinformarea este proliferată mai ales prin intermediul platformelor online, inclusiv rețele sociale, care adesea sunt utilizate în scopuri înșelătoare pentru propagarea urii, răspândirea rasismului, xenofobiei, stereotipurilor negative și stigmatizarea, discreditarea unor persoane sau instituții, încălcând drepturile cetățenilor și incitând la violență și discriminare.

După adoptarea Rezoluției 76/227 Secretarul General al ONU a pregătit un

raport bazat pe cele mai bune practici a politicilor anti-dezinformare, menit să contribuie la protejarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale reprezentate în statele membre ale ONU. Raportul menționat evidențiază necesitatea combaterii dezinformării la nivelul ONU prin prisma experienței combaterii crizei pandemice, provocată de COVID-19, de-a lungul căreia eforturile statelor și ale organizațiilor internaționale au fost distorsionate de fluxurile masive de dezinformare. Un motiv suplimentar pentru conștientizarea la nivel global a pericolului dezinformării îl reprezintă războiul Rusiei împotriva Ucrainei, care este însoțit de vaste campanii de dezinformare. Combaterea dezinformării a devenit o problemă presantă fiindcă războiul menționat a provocat un șir de alte crize regionale – a refugiaților, energetică, inflaționistă, etc., care au afectat grav, inclusiv Republica Moldova și cetățenii acesteia.

Raportul menționat atrage atenția că, din păcate, o definiție clară și o înțelegere comună a termenului „dezinformare” nu există, la fel ca și o abordare general acceptată a combaterii acestui fenomen. Oricum, există înțelegerea că dezinformarea reprezintă un fals sau conținut inexact care poate cauza un prejudiciu specific, indiferent de motive, conștientizare sau comportament. Atunci când dezinformarea este răspândită deliberat ea țintește provocarea unui prejudiciu. Totuși, combaterea dezinformării nu ar trebui în niciun caz să limiteze excesiv dreptul la exprimare, care poate lua diverse forme – critică, ironie, satiră, parodie sau umor al căror scop este de a pune sub semnul întrebării sau chiar ridiculizarea anumitor norme și manifestări individuale sau colective.

În circumstanțele menționate, este necesară găsirea unui echilibru între asigurarea drepturilor fundamentale, precum, de exemplu, cel la exprimare și protejarea eficientă în fața dezinformării. În acest sens, Articolul 19 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și Articolul 19 (1) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice protejează dreptul oricărei persoane la propriile opinii. Acest drept include dreptul de a-și forma o opinie, să-și schimbe opinia și să o dezvolte prin raționament, precum și dreptul de a nu-și exprima o părere. Opiniile se pot referi la orice chestiune, inclusiv pe probleme politice, științifice, istorice, morale, religioase, etc.

De cealaltă parte, libertatea de exprimare și accesul la informație pot fi restricționate în anumite circumstanțe. Potrivit Articolului 19(3) al Pactului menționat, restricții pot fi impuse prin lege pentru asigurarea respectului, drepturilor

și reputației cetățenilor, pentru protecția securității naționale, a ordinii sociale, sănătății publice și moralității. Totuși, statele membre ONU sunt încurajate să nu inventeze motive suplimentare pentru limitarea posibilității de a exprima o opinie dincolo de ceea ce este permis în conformitate cu dreptul internațional. Prin urmare, pentru a fi legale, restricțiile libertății de exprimare, menite să prevină dezinformarea sau limitarea dezinformării, trebuie să se conformeze legii, restricțiile enumerate la paragraful 3 al Articolului 19.

În contextul războiului început de Rusia împotriva Ucrainei, se impune sublinierea faptului că Articolul 20 al Pactului menționat prevede că orice propagandă în favoarea războiului trebuie interzisă prin lege. Respectiv, articolele 19 și 20 din Pact se completează, de aceea statele ar trebui să se asigure că orice limitare considerată a fi justificată de Articolul 20 este, de asemenea, în conformitate cu Articolul 19(3) din Pact. Pentru Republica Moldova, ultima remarcă este oportună în lumina eforturilor autorităților publice de combatere a dezinformării prin intermediul instaurării Centrului național de apărare informațională și combatere a propagandei.



# DEZINFORMAREA ȘI COMBATEREA ACESTEIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

## 1.1 Eforturile autorităților în combaterea dezinformării

Autoritățile moldovene au reacționat la îndemnul Rezoluției 76/227 a Adunării Generale, adresat statelor, să „*combată toate formele de dezinformare prin măsuri politice, legislative, inclusiv prin educație și consolidarea capacității de prevenire și consolidare a rezistenței la dezinformare, advocacy și conștientizare*”. În acest sens, Parlamentul a modificat Codul serviciilor media audiovizuale, definind noțiunea de dezinformare – *răspândire intenționată a informațiilor false, create pentru a dăuna unei persoane, unui grup social, unei organizații sau securității statului*.

Riscurile provocate de dezinformare nu pot fi subestimate în Republica Moldova, care este o țară cu o **cultură politică** predominant **parohială**, rurală, unde majoritatea absolută a populației locuiește la sate și unde de autoritate se bucură preponderent primarul, preotul, etc., care pot influența opinia comunităților relativ mici. Importanța acestui fenomen a ieșit în evidență după alegerile prezidențiale din noiembrie 2016, când în procesul de validare a rezultatelor scrutinului Curtea Constituțională s-a văzut nevoită să explice normele constituționale privind activitatea cultelor religioase și neadmiterea implicării acestora în concurența politică.

Un alt exemplu convingător se referă, în mod neașteptat, la rolul Bisericii Ortodoxe din Moldova, aflată în jurisdicția canonică a Bisericii Ortodoxe Ruse, s-a manifestat și în timpul crizei pandemice COVID-19, când a fost necesară implicarea instituției Ombudsmanului pentru contracararea dezinformării cetățenilor: “Avocatul Poporului este îngrijorat de poziția adoptată de către Sinodul Bisericii Ortodoxe din Moldova cu privire la vaccinarea împotriva COVID-19 și solicitările avansate în acest context către autorități. Astfel, într-o adresare către conducerea țării, Mitropolia Chișinăului și a Întregii Moldove solicită să nu se impună obligativitatea vaccinării contra COVID-19, deoarece aceasta ar fi „o cale prin care sistemul antihristic mondialist dorește să introducă în corpurile oamenilor microcipuri cu ajutorul cărora să-i poată controla, prin intermediul tehnologiei 5G.” Evident, nu

Biserica Ortodoxă din Moldova a fost sursa de fabricare a dezinformării, însă ea s-a dovedit translatorul cel mai eficient al acestei dezinformări pe motiv că este instituția care se bucură de cea mai mare încredere din partea cetățenilor.

Cele două exemple menționate mai sus au fost invocate pentru a ilustra că în Republica Moldova dezinformarea nu se rezumă doar la proliferarea unor știri false, ci are implicații mult mai profunde.

## 1.2 Tipurile de informații și dezinformări

Dezinformarea poate fi deliberată: denaturarea intenționată a faptelor; omiterea anumitor evenimente; limitarea difuzării de informații alternative; scoaterea din context; interpretarea evenimentelor pe baza stereotipurilor existente. Însă dezinformarea poate fi și neintenționată, atunci când este diseminată din neglijență sau din lipsa obișnuinței de a critica informațiile despre evenimente și fenomene. În orice caz, impactul dezinformării este grav, iar consecințele acesteia ar trebui eliminate prin educarea unei atitudini critice. De fapt, dezinformarea premeditată poate fi împărțită în trei categorii:

- **Manipularea**, care se realizează în mod explicit și implicit, având drept sarcină influențarea comportamentului prin suprimarea libertății de gândire, a aspectului critic al acesteia, cu scopul de a o direcționa în albia dorită de manipulatori. Acest lucru se realizează prin distorsionarea ideilor, opiniilor, motivelor și scopurilor. Actualmente se realizează preponderent prin mijloacele de informare în masă, inclusiv prin intermediul utilizării tehnologiilor moderne – imagini contrafăcute, lansarea de pagini web paralele celor autentice pentru inducerea în eroare a utilizatorilor, rețelele sociale etc.;
- **Ruperea din context** a informațiilor vehiculate pentru a distorsiona sensul celor întâmplare sau afirmate;
- **Ficțiunile pure**, lansarea fake-urilor bazate pe neadevăruri inventate, rumori, declarații tendențioase cu scopul creării unor stări de spirit favorabile anumitor cercuri.

Combaterea știrilor false a devenit destul de răspândită în Republica Moldova. Reacția imediată a organizațiilor media specializate și-a demonstrat eficiența descurajatoare față de emitenții știrilor false despre fapte și evenimente. Mult mai

dificilă este însă combaterea **opiniilor tendențioase**, referitoare la interpretarea evenimentelor sau fenomenelor sociale, canalizarea deliberată a acestora în albiile conveniente celor care le exprimă, prin intermediul unor tehnici speciale, cum ar fi, de exemplu: evidențierea anumitor factori și trecerea sub tăcere a altora, care provoacă manifestarea primilor. De aceea, este foarte important ca opiniile să fie exprimate într-un cadru concurențial, în care acestea se confruntă pe criterii de coerență logică.

### 1.3 Sursele de informare în masă și dezinformarea

Experiența combaterii dezinformării în Republica Moldova demonstrează că aceasta se manifestă prin diferite modalități. Este relativ ușoară combaterea dezinformării proliferate prin intermediul mijloacelor media, activitatea cărora este **reglementată (emisiuni radio și TV)** de instituțiile publice. Într-adevăr, activitatea posturilor TV și radio este reglementată prin intermediul legilor audiovizualului, existând **norme generale impuse** pentru informarea corectă a utilizatorilor, precum și principii și limitări acceptate benevol prin intermediul *codurilor deontologice* și anunțarea *politicilor editoriale*. Respectiv, posturile radio și TV naționale pot fi menținute într-un cadru acceptabil din punct de vedere al corectitudinii informării utilizatorilor, altminteri putând fi sancționate, lucru care, de obicei, provoacă temeri privind îngrădirea dreptului la exprimare și informare.

Mult mai dificilă este combaterea dezinformării prin intermediul **internet**-ului (site-uri, blog-uri, rețele sociale, în particular: pagini și profiluri pe Facebook / Odnoklassniki, canale pe Telegram), domeniu care nu este reglementat, dar care poate fi parțial controlat, cel puțin în dependență de hosting. Trebuie să se aibă în vedere și faptul că reglementarea parțială a rețelelor sociale generează efectul informării unilaterale prin așa numite *bule informaționale*, deoarece algoritmiile motoarelor de căutare Google, Youtube, Facebook etc. generează conținut, texte, imagini/video în baza căutărilor precedente.

Informarea prin intermediul surselor electronice de alternativă, dependente de rețeaua internet, nu este încadrată într-un set de principii și auto-reglementări, devenind una din principalele surse de dezinformare, care trebuie combătută prin studierea fenomenului respectiv și găsirea mijloacelor de combatere a efectelor lor pentru asigurarea informării corecte.

## II.

## PERCEPȚIA FENOMENULUI DEZINFORMĂRII ÎN UNITATEA TERITORIAL AUTONOMĂ GĂGĂUZIA

### 2.1 Principalele surse de informare în Găgăuzia

În situații de criză, cu manifestări pe diverse paliere – securitate, sănătate publică, energie, financiară, economică, socio-politică, etc., precum actualmente este cazul Republicii Moldova, au loc acțiuni intense de dezinformare. Scopul este exploatarea sentimentelor oamenilor, temerilor acestora, ținând cont de specificul societății, în special, divizarea acesteia pe multiple criterii. Diferitele segmente ale societății percep și interpretează diferit evenimentele istorice din trecutul mai îndepărtat și mai recent, respectiv, și aspirațiile dezvoltării viitoare ale țării sunt diferite – relațiile inter-etnice, soluționarea problemelor etno-lingvistice de actualitate, procese de integrare regională – europeană sau eurasiatică, etc. Toate aceste probleme pot fi desprinse și studiate din diverse sondaje – barometrele de opinie publică (BOP), etnobarometre, precum și din geografia rezultatelor alegerilor.

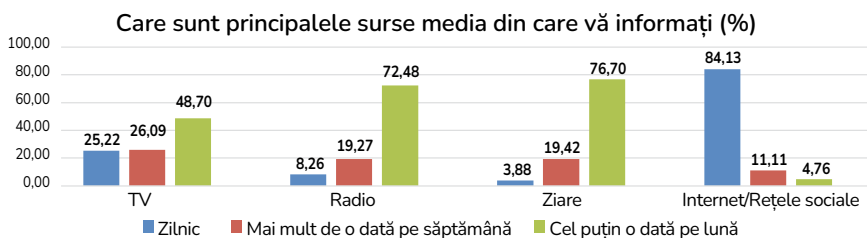
Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia (UTAG) are un specific pronunțat în cadrul Republicii Moldova, de aceea, evenimentele și fenomenele din această regiune merită o examinare aparte pentru a asigura, atât la păstrarea diversității social-politice a regiunilor, cât și la consolidarea coeziunii la nivel național. La fel ca și populația întregii țări, cea din UTAG este supusă pericolului dezinformării. Pentru înțelegerea mai profundă a fenomenului respectiv, în cadrul proiectului susținut de Uniunea Europeană prin intermediul Internews în Moldova, ADEPT a selectat un grup de persoane din UTAG, interesat de fenomenele social-politice din regiune și din țară, cu vârsta cuprinsă între **18 – 35 ani**, și cu **un nivel înalt de educație**. Grupul menționat a fost implicat într-o serie de activități destinate identificării domeniilor care sunt afectate evident de dezinformare și în baza acestor subiecte specifice ale desfășurării fenomenului în regiune, să contribuie la dezvoltarea unui chestionar tematic și să colecteze informații în baza acestuia de la cercul apropiat de persoane. Această activitate amplă a fost ghidată de către echipa ADEPT dar a ținut cont de

toate aspectele sensibile indicate de către grupul de inițiativă la fiecare etapă de implementare.

Este de remarcat faptul că eșantionul respondenților nu a fost unul reprezentativ pentru populația din UTAG. Grupul selectat pentru elaborarea și distribuirea chestionarului a fost constituit din persoane tinere, bine educate, active, cu potențial de implicare pe viitor în viața social-politică la nivel regional și național. Chestionarul a fost distribuit online și offline spre a fi completat, în total reușind să întrunească un număr de aproximativ 130 de persoane. Ulterior, a avut loc o sesiune de interpretare a percepțiilor care au definit și conturat specificul fenomenului de dezinformare. Abordarea metodologică a ținut, mai degrabă, intenția de implicare a comunității locale într-o activitate ce îi vizează direct și posibilitatea de a interacționa și a contribui la demontarea ulterioară a falsurilor. Chestionarul propriu-zis a ținut identificarea surselor și mecanismelor de proliferare a dezinformării. De aceea, există temei pentru a presupune că aceleași mecanisme de desfășurare a dezinformării, sunt valabile, în mare măsură, și pentru segmente mult mai largi ale populației din UTAG.

În cadrul cercetării s-a stabilit că majoritatea cvasitotală a respondenților se informează zilnic prin intermediul internetului/rețelelor sociale. Doar aproximativ ¼ se informează prin intermediul posturilor TV și doar a zecea parte prin intermediul posturilor de radio.

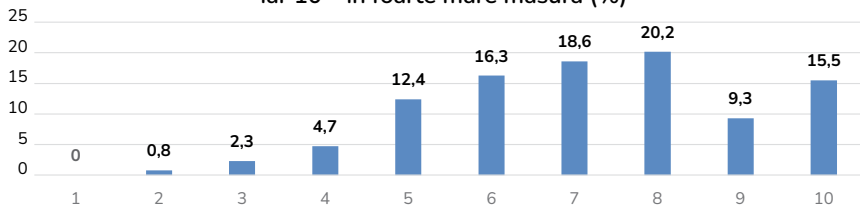
**Figură 1** Principalele surse media de informare ale respondenților



În rezultatul cercetării s-a stabilit că aproximativ ¾ din respondenți consideră că informațiile pe care le primesc conțin și știri false.

**Figură 2** Prezența dezinformării în spațiul mediatic

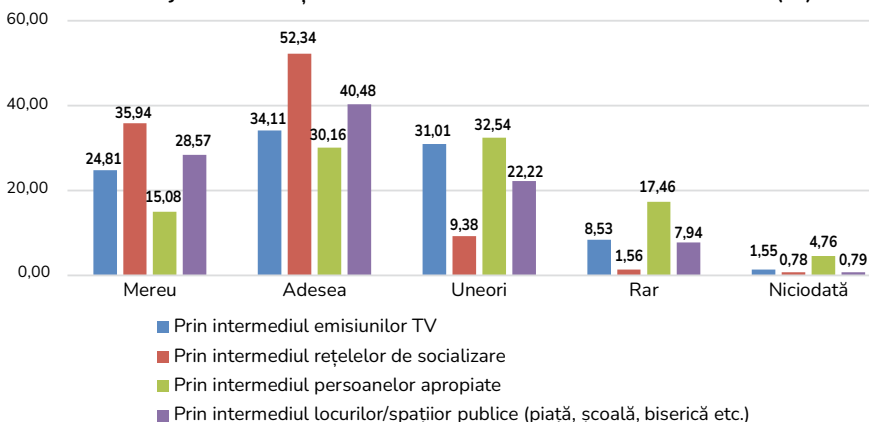
În ce măsură credeți că în spațiul mediatic este prezentă dezinformarea? Apreciați pe o scară de la 1 la 10, în care 1 indică – în foarte mică măsură, iar 10 – în foarte mare măsură (%)



Totuși, principalul mijloc de răspândire a dezinformării îl reprezintă rețelele de socializare, urmate de TV și radio.

**Figură 3** Mijloace frecvente de răspândire a dezinformării

Prin ce mijloace credeți că cel mai frecvent are loc dezinformarea? (%)

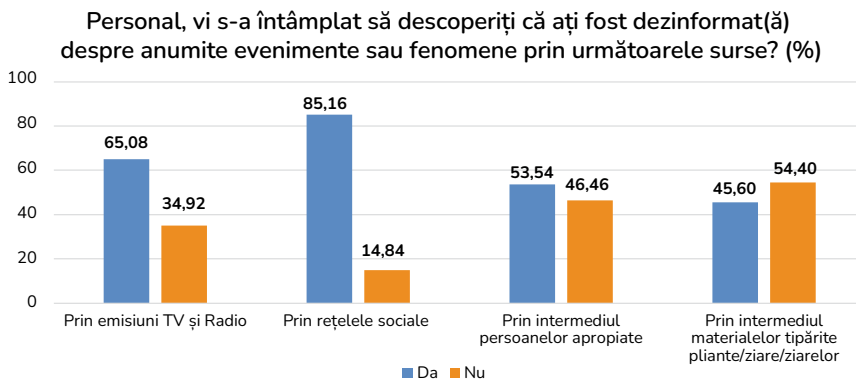


## 2.2 Modalitățile accesibile de combatere a dezinformării

Întrucât societatea din Republica Moldova este una segmentată din punct de vedere etno-lingvistic, social-economic, politic, etc, reprezentanții diferitelor segmente sociale sunt, de obicei, în căutarea informațiilor și opiniilor, care le confirmă viziunile și punctele de vedere pe care le împărtășesc. Efectele acestui fenomen se amplifică

În virtutea faptului că persoanele, în mod natural, comunică mai intens cu cei care le sunt mai apropiați din punct de vedere social, alături de care se simt mai confortabil, sau se află sub influența aceluiași stereotipuri, etc. Comunicarea în cadrul unui grup mai limitat comportă pericolul regăsirii în captivitatea așa-ziselor *bule informaționale* – situații în care persoanele devin consumatoare doar de informații care corespund valorilor și opiniilor pe care le împărtășesc. Acest fenomen a fost studiat și descris relativ recent, când s-a constatat, în mod empiric, înclinația firească a persoanelor de a-și economisi timpul și resursele intelectuale necesare pentru procesarea constantă a unor volume uriașe de informații în căutarea adevărului despre evenimentele care se întâmplă și fenomenele în curs de desfășurare. Partea negativă a lucrurilor este că economisind timp și resurse, adesea, persoanele cad în capcana *bulelor informaționale*, care limitează drastic accesul la informații alternative, incomode, dar importante din puncte de vedere a stabilirii adevărului. O bună parte a respondenților chestionarului elaborat de ADEPT, au confirmat că au fost victime ale dezinformării, inclusiv din cauza bulelor informaționale.

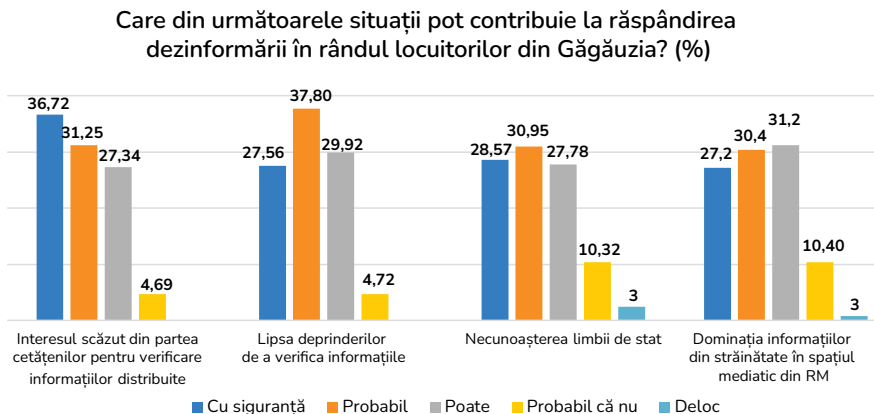
**Figură 4** Percepții personale privind supunerea la dezinformare



Aproximativ 85% din respondenți au confirmat că li s-a întâmplat să fie dezinformați prin intermediul rețelelor de socializare pe care le utilizează. Semnificativ mai puțini – 65%, au afirmat că li s-a întâmplat să realizeze că au fost dezinformați prin intermediul TV și radio. Dezinformarea prin intermediul presei tipărite și a persoanelor din anturaj este și mai scăzută, însă oricum este îngrijorător de înaltă.

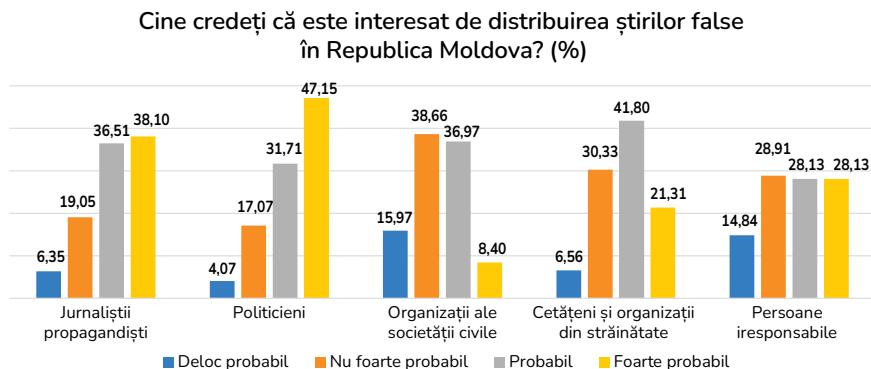
Printre factorii care favorizează răspândirea dezinformării au fost identificați – necunoașterea limbii oficiale a Republicii Moldova și dominația spațiului informațional din țară de surse media străine.

**Figură 5** Factori ce contribuie la răspândirea dezinformării



Potrivit respondenților dezinformarea este susținută preponderent de către politicieni și propagandiști, adică de persoane direct interesate de influențarea opiniei publice și de cele aflate în slujba primelor. Respondenții au menționat și persoanele iresponsabile ca sursă a dezinformării, printre acestea pot fi, preponderent, tot felul de comercianți, etc.

**Figură 6** Subiecți interesați de răspândirea dezinformării

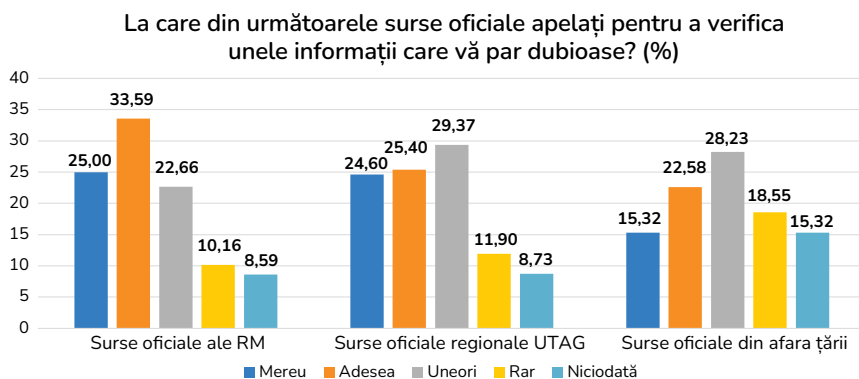




Potrivit respondenților, principalul remediu împotriva dezinformării este **verificarea** prin consultarea surselor alternative de informație. Ținând cont de metodologia de selectare a membrilor grupului de inițiativă, putem constata că procentajul respondenților care recurg la verificarea informațiilor consumate este unul înalt – peste 60%.

Mai mult de jumătate din respondenți au confirmat că principalele surse pentru verificarea informațiilor consumate sunt cele oficiale în special de nivel național și regional, ceea ce confirmă importanța mijloacelor media oficiale.

**Figură 7** Surse oficiale utilizate în verificarea veridicității informațiilor



Concluzionând pe marginea rezultatelor chestionarului am putea sublinia că principalul instrument de combatere a dezinformării rămâne inocularea deprinderilor pentru consumatorii de informații să recurgă la verificarea din surse de alternativă, în special din surse oficiale sau surse TV și radio care, de obicei, au coduri deontologice și sunt supuse monitorizării din partea instituțiilor publice specializate în asigurarea informării corecte și echidistante a cetățenilor.

## 2.3 Impactul dezinformării asupra percepției respectării drepturilor omului în Găgăuzia

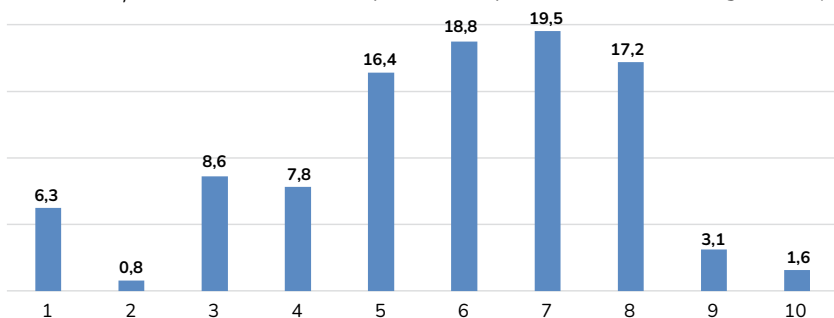
### 2.3.1 Percepția respectării drepturilor locuitorilor din Găgăuzia

Pe lângă fake-news-uri și exploatarea stereotipurilor, dezinformarea este promovată, de asemenea, prin recurgerea la generalizări și exagerarea unor

fenomene și cazuri, care au avut loc cu adevărat. Acest aspect al dezinformării a fost investigat prin prisma percepțiilor privind respectarea drepturilor fundamentale ale locuitorilor din Găgăuzia.

## Figură 8 Respectarea drepturilor locuitorilor Găgăuziei

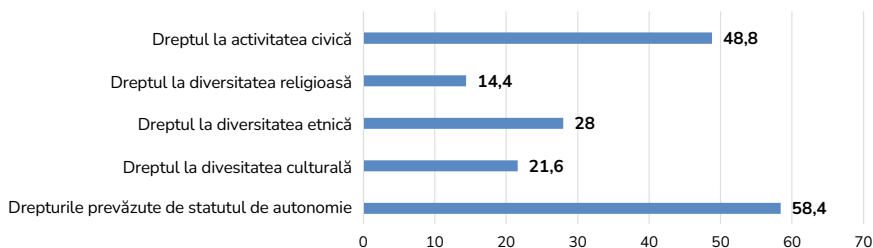
Cum credeți, în ce măsură sunt respectate drepturile locuitorilor Găgăuziei? (%)



Respondenții au notat pe o scară de la 1 la 10, unde reprezintă opțiunea 1 – *deloc nu se respectă*, iar 10 – *foarte mult se respectă*, opinia lor privind respectarea drepturilor locuitorilor din UTAG. Majoritatea absolută a respondenților a menționat că într-o măsură mai mare sau mai mică drepturile locuitorilor din Găgăuzia sunt respectate. Întrebarea suplimentară, de precizare, privind drepturile încălcate cel mai frecvent, a relevat că peste 58% din respondenți au răspuns că cele prevăzute în mod expres de statutul juridic special al Găgăuziei, în special drepturile la diversitatea culturală (27%), etnică (28%), religioasă (14%) și cea privind activismul civic (49%).

## Figură 9 Încălcarea drepturilor locuitorilor din Găgăuzia

Care din următoarele drepturi ale locuitorilor din Găgăuzia sunt cel mai des încălcate (selecție multiplă)? (%)

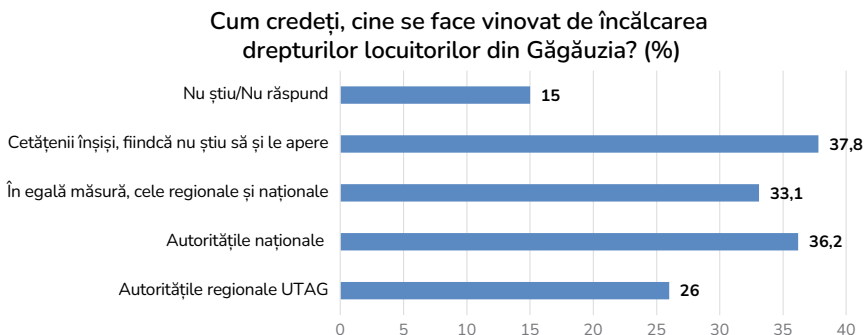


### 2.3.2 Percepția privind vina de încălcarea drepturilor locuitorilor din Găgăuzia

Este adevărat că în Republica Moldova sunt atestate numeroase cazuri de încălcare a drepturilor omului. Despre natura acestor încălcări se poate judeca adecvat consultând adresările în instanțele de judecată naționale și către Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO), hotărârile instituțiilor respective. Deciziile menționate nu relevă existența fenomenului încălcării drepturilor cetățenești pe criterii etnice, lingvistice, etc. sau cazuri de mare rezonanță de acest fel.

Întrebați cine se face vinovat de încălcarea drepturilor locuitorilor din Găgăuzia, majoritatea relativă a respondenților (38%) consideră că cetățenii înșiși, întrucât nu știu cum să și le apere. Referindu-se la încălcarea drepturilor de către autoritățile publice: aproximativ 36% din respondenți consideră că drepturile le sunt încălcate de autoritățile centrale; 33% consideră, deopotrivă, de cele centrale și regionale; autoritățile regionale din Găgăuzia – 26%.

**Figură 10** Responsabilitatea pentru încălcarea drepturilor locuitorilor din Găgăuzia



Din răspunsurile menționate desprindem atitudinea preponderent critică a respondenților, care în majoritatea lor, fie și relativă, consideră că cetățenii înșiși sunt de vină, dar și vina autorităților centrale și a celor regionale. Pentru o astfel de percepție există premise, care nu pot fi trecute cu vederea.

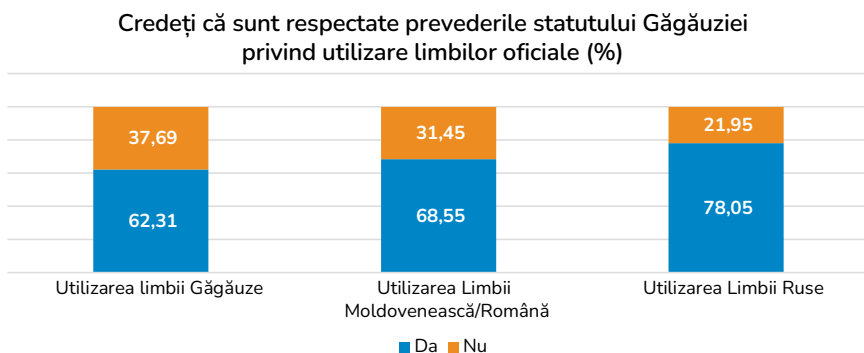
De exemplu, un caz de încălcare a drepturilor religioase în Găgăuzia a avut loc în 2006, în timpul alegerilor guvernatorului Găgăuziei ca urmare a presiunilor

asupra unuia dintre candidați, care finalmente a reușit să câștige alegerile. Apogeul conflictului a fost atins, atunci când însuși președintele Republicii Moldova s-a adresat alegătorilor din Găgăuzia să nu-l voteze pe unul dintre candidați pe motiv că acesta ar fi adeptul unui anumit cult religios.

Un alt caz, care a fost adesea interpretat drept încălcare a drepturilor civice a fost cel de limitare, în 1998, a drepturilor la înregistrarea și funcționarea partidelor regionale. În consecință, cele două partide regionale înregistrate în Găgăuzia la începutul anilor '90 a secolului trecut s-au văzut nevoite să-și sisteze activitatea. Respectiv, în locul partidelor politice regionale au fost înregistrate asociații obștești, care activau, de fapt, ca formațiuni politice înaintând și susținând candidaturi în scrutinele electorale. Această problemă a fost soluționată de Curtea Constituțională abia în februarie 2020, când au fost declarate drept neconstituționale restricțiile exagerate pentru înregistrarea și funcționarea partidelor politice.

Un exemplu relevant este cel privind respectarea drepturile comunității găgăuze de a-și dezvolta și utiliza limba în educație, administrație, etc. Mai mult de 1/3 din respondenți consideră că acest drept nu este respectat, la fel ca și utilizarea limbii oficiale a Republicii Moldova.

**Figură 11** Respectarea prevederilor statutul Găgăuziei



Trebuie menționat faptul că Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei, precum și Regulamentul Găgăuziei, prevăd existența a trei limbi oficiale pe teritoriul UTA. Pentru satisfacerea necesităților speciale de dezvoltarea a Găgăuziei, legislația Republicii Moldova prevede că impozitele persoanelor fizice și juridice, precum și TVA, colectate în Găgăuzia se varsă în bugetul regional. În pofida acestui fapt,

respondenții în proporție de aproximativ 28% și, respectiv, 30% consideră că necunoașterea limbii oficiale este una dintre principalele sau probabile cauze ale răspândirii dezinformării în Găgăuzia.

Cea mai gravă problemă din punct de vedere a renașterii culturii naționale în Găgăuzia este că, de fapt, limba maternă a găgăuzilor, practic, nu este folosită în administrarea treburilor publice din autonomia găgăuză, lucru confirmat de experții regionali și foști demnitari din Găgăuzia: „*Limba găgăuză a început să fie folosită mai mult în instituțiile de învățământ și în teatre. Dar ea, din păcate, încă nu este solicitată în sectorul public. Comitetul Executiv nu a ținut nici o singură ședință în limba găgăuză. Acesta este și motivul pentru care limba nu este popularizată. Logica este după cum urmează: de ce să studiezi limba găgăuză, dacă fără ea poți obține un post în sectorul public? Autoritățile își fac toată munca în rusă*”.

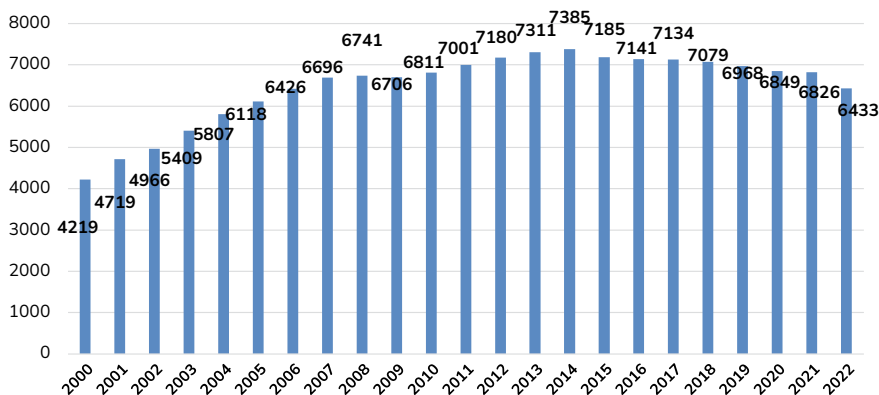


## ECONOMIE, BUGET ȘI PROCESE DEMOGRAFICE ÎN GĂGĂUZIA: REALITATE ȘI SPECULAȚII

### 3.1 Mediul economic din UTA Găgăuzia

Unul indicator esențial pentru edificarea mediului de afaceri este evoluția numărului total de agenți economici înregistrați pe teritoriul regiunii. În ultimele 2 săptămâni din luna iunie 2023, Bașcanul Găgăuziei Irina Vlah, a anunțat de nenumărate ori în spațiul informațional că pe parcursul a 8 ani (2015-2022) în autonomie au fost create 2040 de întreprinderi noi. Utilizatorii/consumatorii simpli de informație, la auzul acestor date, ar putea concluziona că în regiune are loc un ditamai boom economic. Totuși, din datele prezentate mai jos se conturează o altă evoluție.

**Figură 12** Evoluția numărului total de agenți economici înregistrați în UTA Găgăuzia în anii 2000-2022<sup>1</sup>

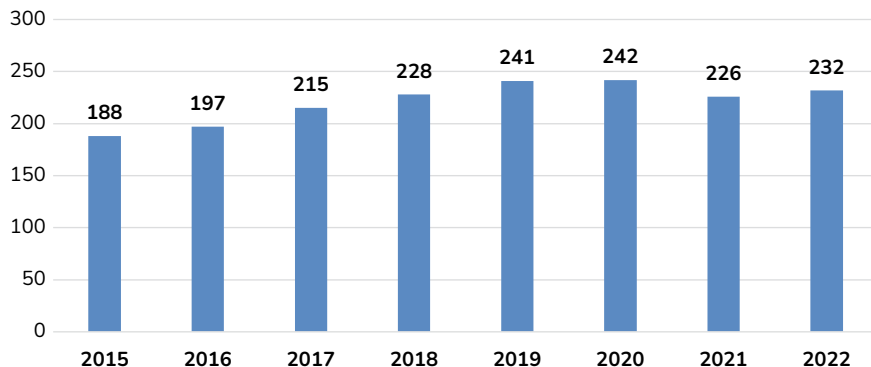


<sup>1</sup> Sursa: elaborat în baza datelor Direcției Principale Dezvoltare Economică și Turism din UTA Găgăuzia

Pe parcursul ultimilor 8 ani poate fi remarcată o tendință stabilă de reducere a numărului total de agenți economici înregistrați în UTA Găgăuzia. De fapt, conform situației de la sfârșitul anului 2022, numărul total de agenți economici a constituit 6433 de unități, adică cu 952 întreprinderi mai puțin în comparație cu anul 2014. În realitate, după numărul total de agenți economici înregistrați, UTA Găgăuzia a revenit la nivelul anului 2006. Trebuie să înțelegem că, de fapt, au loc concomitent și procesul de înregistrare a noilor întreprinderi, și procesul de lichidare a celor care au funcționat anterior, însă conducătoarea regiunii se axează doar pe entitățile nou create ceea ce în esență este un exemplu relevant de dezinformare.

Când sunt anunțate informații generale privind agenții economici nou creați întotdeauna sunt evocate date despre întreprinderile cu capital străin care-și desfășoară activitatea în UTA Găgăuzia.

**Figură 13** Evoluția numărului total de agenți economici cu capital străin în UTA Găgăuzia în anii 2015-2022, unități<sup>2</sup>



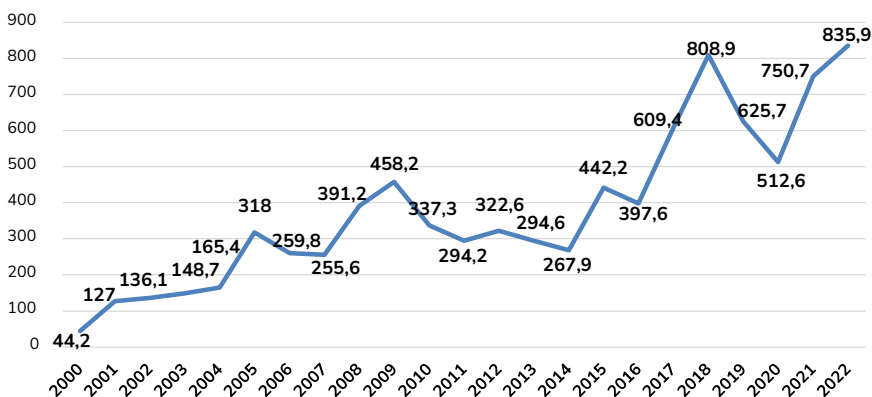
Datele prezentate sugerează o tendință de reducere a numărului total de agenți economici cu capital străin. Astfel, potrivit situației de la sfârșitul anului 2022, numărul total de agenți economici cu capital străin s-a redus cu 10 unități în comparație cu anul 2020. De regulă, datele sunt prezentate separat pe ani, astfel că utilizatorii/consumatorii nu au posibilitatea să facă o comparație.

<sup>2</sup> Sursa: elaborat în baza datelor Direcției Principale Dezvoltare Economică și Turism din UTA Găgăuzia

## 3.2 Investițiile în UTA Găgăuzia

Una din direcțiile cele mai importante care caracterizează dezvoltarea economiei regiunii este activitatea investițională. Nivelul acesteia este reflectat de indicatorul ce ține de investițiile în capitalul fix. Evoluția generală a investițiilor în capitalul fix în perioada anilor 2000-2022 este prezentată în Figura 14.

**Figură 14** Evoluția volumului de investiții în capitalul fix în UTA Găgăuzia pentru perioada anilor 2000-2022, mil. lei<sup>3</sup>



Apreciind datele prezentate putem remarca o tendință stabilă de creștere a volumului de investiții în perioada analizată. Este necesar de remarcat totodată că în anii 2019-2020 a avut loc o reducere bruscă a volumului de investiții în economia UTA Găgăuzia, totuși în spațiul informațional public în perioada 2020-2021 nimeni din conducerea UTA Găgăuzia nu a făcut niciun fel de declarații în acest sens. Totodată, în perioada respectivă au fost desfășurate și Forumuri Investiționale Internaționale, și mese rotunde, și conferințe. Mai mult, deputații Adunării Populare din Găgăuzia au solicitat în repetate rânduri Comitetului Executiv să prezinte informații despre situația din economie și executarea bugetului Găgăuziei.

În notele informative „Privind totalurile dezvoltării social-economice a UTA Găgăuzia” prezentate pe ani datele oferite niciodată nu sunt ajustate în funcție de factorul inflației. Bunăoară, dacă vom ține cont că, potrivit totalurilor pentru anul

3 Sursa: elaborat în baza datelor Direcției Principale Dezvoltare Economică și Turism din UTA Găgăuzia



2022, nivelul inflației în economia națională a constituit 30,24%, atunci creșterea bruscă a volumului de investiții conform totalurilor anului 2022 n-ar mai părea atât de încurajatoare. Oricum astăzi putem auzi în UTA Găgăuzia afirmații că un nivel atât de înalt al investițiilor ca cel înregistrat potrivit totalurilor pentru anul 2022 în regiune nu a mai fost atestat vreodată.

### 3.3 Asistență din proiecte pe teritoriul UTA Găgăuzia

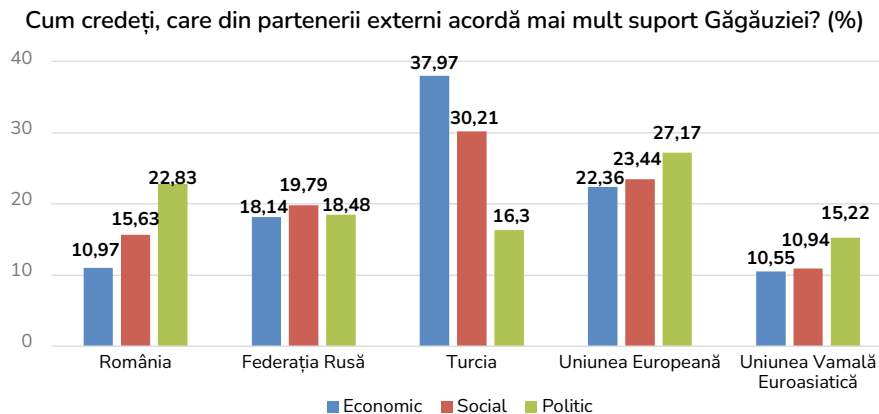
În vederea dezvoltării social-economice a UTA Găgăuzia, conducerea autonomiei a elaborat documente strategice, programe de activitate ale Comitetului Executiv al Găgăuziei. Documentele în cauză prevedeau realizarea mai multor proiecte economice, sociale și de infrastructură. Însă în spațiul informațional public lipsește o informație complexă cu privire la rezultatele obținute urmare a realizării strategiilor și programelor menționate mai sus.

În cadrul emisiunii „Новая неделя с Анатолием Голя” difuzate la postul de televiziune TV8, Bașcanul UTA Găgăuzia Irina Vlah a anunțat sumele de care a beneficiat regiunea pe parcursul ultimilor 8 ani pentru realizarea proiectelor. Astfel, pentru implementare proiectelor Republica Turcia a oferit 470 mil. de lei, UE – 224 mil. de lei, FR – 158 mil. de lei, România – 54 mil. de lei, RFG – 30 mil. de lei, SUA – 35 mil. de lei, Elveția – 10 mil. de lei, Republica Cehă – 71 mil. de lei, Quatarul – 17 mil. de lei, Turkmenistanul – 42 mil. de lei, Republica Azerbaidjan – 28 mil. de lei etc.

Totuși, pe site-ul oficial al Comitetului Executiv al Găgăuziei lipsește o informație detaliată privind lista de proiecte realizate. Acest lucru ar putea fi iarăși interpretat drept o limitare a accesului la informație în raport cu locuitorii din autonomie și cu alți utilizatori/consumatori.

În procesul de desfășurare a studiului privind dezinformarea în rândul locuitorilor din UTA Găgăuzia cei chestionați au fost rugați să răspundă la întrebarea „Cum credeți, care din partenerii externi acordă mai mult suport Găgăuziei?”. Rezultatele procesării răspunsurilor la întrebarea în cauză sunt prezentate în Figura 15.

**Figură 15** Percepții privind suportul partenerilor externi pentru Găgăuzia<sup>4</sup>



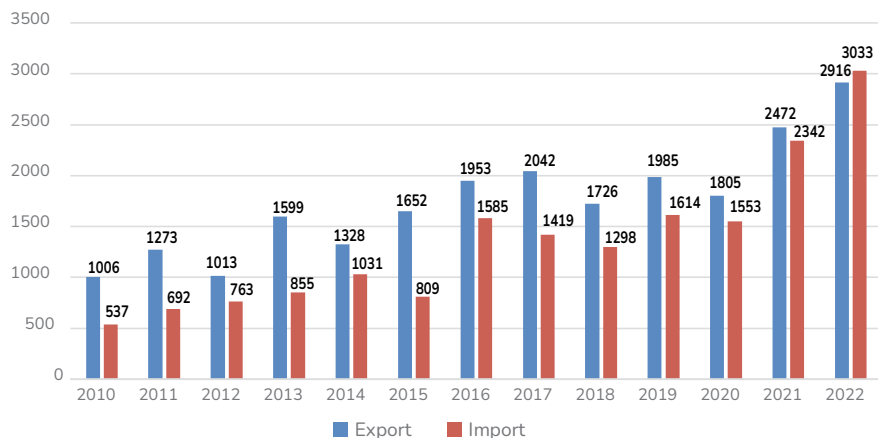
Datele oficiale anunțate de conducerea UTA Găgăuzia și rezultatele studiului privind suportul economic și social de care beneficiază UTA Găgăuzia corespund în totalitate acolo unde respondenții, în răspunsurile oferite, au indicat pe locul întâi și doi Turcia și UE, iar pe locurile trei și patru FR și, respectiv, România.

### 3.4 Activitatea economică externă a UTA Găgăuzia

Un interes aparte, precum și discuții controversate, atât la nivelul economiei naționale, cât și în cadrul UTA Găgăuzia, suscită activitatea economică externă a agenților economici. În discuție permanent sunt aduse aspectele ce țin de destinația operațiunilor de import-export, orientarea spre anumite piețe, existând o viziune eronată privind predominarea operațiunilor cu țările din CSI. Datele Serviciului Vamal al RM referitoare volumele de export și import ale agenților economici din UTA Găgăuzia sunt prezentate în Figura 16.

<sup>4</sup> Sursa: elaborat în baza rezultatelor procesării chestionarelor

**Figură 16** Evoluția volumelor de export și import ale UTA Găgăuzia pentru anii 2010-2022, mil. lei<sup>5</sup>



Pentru anul 2022, volumul comerțului exterior a constituit 5 948,9 mil. de lei, cu 1 134,2 mil. de lei sau cu 23,6% mai mult decât în anul 2021. Putem releva o tendință stabilă de creștere a volumelor de exporturi și importuri (fără livrările de gaze naturale, energie electrică și GNL). În anul 2022, pentru prima oară soldul balanței comerciale a fost negativ și a constituit 117,1 mil. de lei. Apreciind activitatea economică externă este necesar să remarcăm și orientarea/destinațiile livrărilor în cadrul operațiunilor de import-export.

**Tabel 1** Destiațiile de bază ale exporturilor/importurilor UTA Găgăuzia, pe țări (%)<sup>6</sup>

Anul	Operațiuni	Țările CSI	Țările UE	Alte țări
2022	exporturi	31,1	42,1	26,8
	importuri	29,8	30,4	39,8
2021	exporturi	27,5	39,6	32,9
	importuri	32,5	21,3	46,2
2020	exporturi	26,6	37,8	35,6
	importuri	29,6	20,6	49,8
2019	exporturi	31,1	30,2	38,7
	importuri	28,9	18,2	53,0
2018	exporturi	25,0	41,3	33,7
	importuri	32,5	21,8	45,7

<sup>5</sup> Sursa: elaborat în baza datelor Direcției Principale Dezvoltare Economică și Turism din UTA Găgăuzia

<sup>6</sup> Sursa: elaborat în baza datelor Direcției Principale Dezvoltare Economică și Turism din UTA Găgăuzia

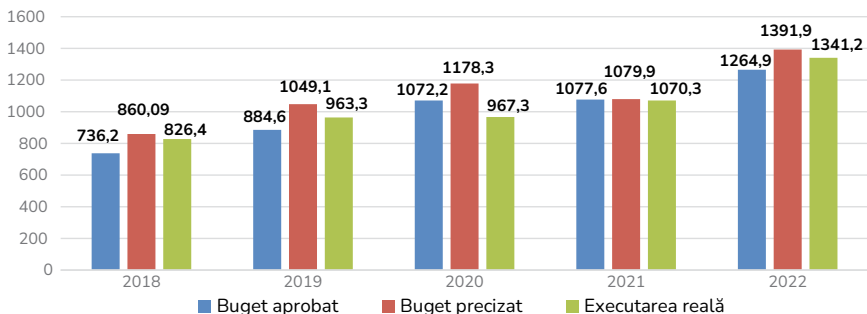
Din Tabelul 1 putem observa că pe parcursul ultimilor 3 ani (2020-2022) s-a conturat o tendință stabilă de creștere a volumelor de exporturi în țările UE și în țările CSI, unde, potrivit rezultatelor de la sfârșitul anului 2022, ponderea exporturilor a constituit 42,1% și, respectiv 31,1%, pe când exporturile în alte țări se reduc.

Cu referire la destinațiile importurilor este necesar să menționăm că pe parcursul întregii perioade a anilor 2018-2022 au predominat importurile din alte țări, astfel că, potrivit totalurilor pentru anul 2022, ponderea acestora era de 39,8%. În acest grup de țări destinația de bază este Republica Turcia.

## 3.5 Bugetul UTA Găgăuzia și executarea acestuia

Planificarea și executarea bugetului UTA Găgăuzia, la fel, se află permanent pe agenda discuțiilor la subiectul independenței financiare a regiunii de centru, estimării veniturilor proprii ale UTA Găgăuzia, disciplinei financiare și bugetare, precum și introducerii impozitelor la nivel regional. Aceste subiecte generează permanent scandaluri și indignări în relațiile dintre puterea executivă și legislativă din UTA Găgăuzia, precum și între autoritățile publice din autonomie și autoritățile puterii centrale a Republicii Moldova. Concomitent este cazul să menționăm că anume acesta aspect ajunge cel mai des obiect de dezinformare. Vom analiza executarea bugetului UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2022.

**Figură 17** Evoluția veniturilor bugetului UTA Găgăuzia, mil. lei<sup>7</sup>



<sup>7</sup> Sursa: elaborat în baza datelor Direcției Principale Dezvoltare Economică și Turism din UTA Găgăuzia

Pe parcursul perioadei analizate putem remarca o tendință de creștere a volumelor de veniturilor ale bugetului UTA Găgăuzia. Totodată vom sublinia că în anii 2018-2022, bugetul UTA Găgăuzia de facto nu a fost executat în raport cu suma precizată a veniturilor. În anul 2022, bugetul a fost executat la capitolul venituri la nivel de 96,37%, în anul 2021 la nivel de 99,11%, în anul 2020 la nivel de 82,09%, în anul 2019 la nivel de 91,82% și în anul 2018 la nivel de 96,08%. Aceasta este o componentă negativă a respectării disciplinei bugetare, devenind totodată un factor de neonorare a tuturor obligațiilor ce țin de cheltuielile bugetului. În continuare vom analiza structura executării reale a veniturilor bugetului UTA Găgăuzia (Tabelul 2).

**Tabel 2** Analiza executării veniturilor bugetului UTA Găgăuzia în anii 2018-2022<sup>8</sup>

Denumire	2018		2019		2020		2021		2022	
	mil lei	ponderea, %	mil lei	ponderea, %	mil lei	ponderea, %	mil lei	ponderea, %	mil lei	ponderea, %
Veniturile bugetului, total	826,4	100,0	963,28	100,0	967,28	100,0	1070,27	100,0	1341,2	100,0
inclusiv:										
- venituri proprii	370,4	44,82	359,76	37,34	359,46	37,16	431,12	40,28	516,7	38,52
- granturi	5,2	0,63	28,29	2,94	3,45	0,36	0,67	0,06	3,7	0,3
- venituri colectate	33,55	4,06	29,17	3,03	17,31	1,79	21,08	1,97	23,2	1,72
- transferuri din bugetul de stat	417,25	50,49	546,06	56,69	587,06	60,69	617,4	57,69	797,6	59,46

Din datele prezentate în Tabelul 2 putem face următoarele concluzii: în primul rând, pe parcursul întregii perioade este remarcată o creștere a veniturilor bugetare, astfel că veniturile pentru anul 2022 au sporit în raport cu cele din anul 2018 cu 162,3%; într-al doilea rând are loc creșterea sumei transferurilor din bugetul de stat și a veniturilor proprii odată cu reducerea veniturilor colectate de către instituțiile bugetare și a granturilor, deși suma veniturilor colectate s-a majorat în anul 2022 în comparație cu anul 2021 cu 2,12 mil de lei; în al treilea rând, cota transferurilor din

<sup>8</sup> Sursa: elaborat în baza datelor Direcției Principale Dezvoltare Economică și Turism din UTA Găgăuzia

bugetul de stat în structura veniturilor bugetare se distinge printr-o tendință stabilă de creștere, în paralel reducându-se cota veniturilor proprii.

**Tabel 3 Analiza cheltuielilor bugetului UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2022<sup>9</sup>**

Denumire	2018	2019	2020	2021	2022
Suma aprobată a cheltuielilor bugetului, mil. lei	741,28	884,62	1 072,2	1 077,57	1 271,33
Suma precizată a cheltuielilor bugetului, mil. lei	1006,01	1 131,42	1 207,37	1 163,62	1 442,48
Executarea părții de cheltuieli a bugetului, mil. lei	893,25	1 002,77	988,44	1 055,4	1 317,38
% executarea părții de cheltuieli a bugetului în raport cu suma precizată	88,79	88,63	81,87	90,69	91,33

Datele prezentate în Tabelul 3 denotă o tendință de creștere a sumei cheltuielilor bugetului UTA Găgăuzia, dat totodată acestea sugerează și neexecutarea cheltuielilor bugetului, deși este necesar să menționăm că în anul 2022, în raport cu perioada analizată, a fost înregistrat cel mai înalt nivel de executare a cheltuielilor, de 91,33%.

Analiza bugetului UTA Găgăuzia efectuată în procesul de elaborare a prezentului document a demonstrat că pentru un cetățean simplu este practic imposibil să acumuleze informații și să-și facă o impresie complexă despre executarea bugetului UTA Găgăuzia. Respectiv, lipsa accesului la informații de acest gen face ca situația creată să servească drept un mediu propice pentru dezinformare.

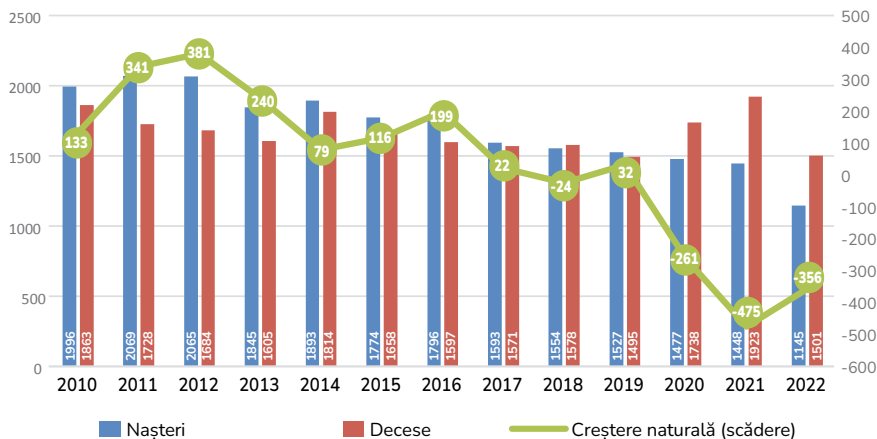
## 3.6 Procesele demografice din UTA Găgăuzia

Bașcanul UTA Găgăuzia Irina Vlah, în discursurile sale, se referă în repetate rânduri la faptul că pe parcursul ultimilor 8 ani politica promovată în regiune era de orientare socială, lucru care ar stimula creșterea natalității. Totodată analiza datelor

<sup>9</sup> Sursa: elaborat în baza datelor Direcției Principale Dezvoltare Economică și Turism din UTA Găgăuzia

pentru perioada anilor 2010-2022 prezentată în Figura 7 demonstrează că în ultimii 8 ani în UTA Găgăuzia are loc o reducere naturală a numărului populației, indicatorul respectiv constituind 747 persoane, iar acest lucru arată că rata mortalității depășește rata natalității.

**Figură 18** Evoluția natalității, mortalității și sporului natural (scăderii) populației UTA Găgăuzia în anii 2010-2022, persoane



## IV

# INTEGRAREA EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI SUPORTUL POLITICIENILOR GĂGĂUZI

## 4.1 Etapele integrării europene

Integrarea europeană a devenit un proces continuu în istoria recentă a Republicii Moldova, după declararea independenței, la 27 august 1991. Deși de-a lungul a peste trei decenii de independență Republica Moldova a avut majorități parlamentare și guverne de toate culorile politice, cu toate acestea procesul de integrare europeană, cu anumite sincope, a fost unul, practic, neîntrerupt:

- Parlamentul de legislatura I-a (1990-1994), adoptând Declarația de independență a pus, de fapt, și bazele integrării europene a Republicii Moldova. Curtea Constituțională a stabilit în Hotărârea nr.24 din 09.10.2014 că **“În sensul Declarației de Independență și articolului 1 din Constituție, orientarea spre spațiul valoric democratic european este un element definitoriu al identității constituționale a Republicii Moldova”**;
- Parlamentul de legislatura a II-a (1994-1998) a adoptat Concepția politicii externe, care prevedea că Republica Moldova își propunea să promoveze “o politică externă elastică” în cadrul căreia “o atenție deosebită se acordă cooperării cu România în scopul depășirii dependenței economice unilaterale actuale a Republicii Moldova și integrării ei în comunitatea europeană”. În contextul menționat, autoritățile moldovene din acea perioadă au depus eforturi pentru a negocia Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) cu Uniunea Europeană, care a fost semnat la 28 noiembrie 1994, ratificat la 3 noiembrie 1995, intrând în vigoare abia la 1 iulie 1998. Pentru că APC prevedea doar cooperarea nu și integrarea europeană a Republicii Moldova, la 13 decembrie 1996 președintele Republicii Moldova, Petru Lucinschi, i-a transmis un mesaj președintelui Comisiei Europene, Jacques Santer, în care a



solicitat ca Republica Moldova să devină către anul 2000 membru asociat al UE. Un an mai târziu, în octombrie 1997, șeful statului a solicitat repetat lansarea negocierilor de încheiere a acordului de asociere. Cele două solicitări au fost considerate ca fiind timpurii, fiind declinate.

- Parlamentul de legislatura a III-a (1998-2001), cât timp Alianța pentru Democrație și Reforme (ADR) a controlat o majoritate parlamentară, a investit două guverne cu programe de guvernare, care prevedeau printre obiectivele principale integrarea europeană. Primul guvern ADR, condus de Ion Ciubuc, și-a fixat în programul de guvernare una dintre priorități: **“Integrarea țării în Uniunea Europeană este un obiectiv strategic al politicii externe a Republicii Moldova”**. Pentru realizarea obiectivului menționat, Guvernul Ciubuc și-a propus să: a) **elaboreze o strategie națională de integrare în Uniunea Europeană**, b) *constituie un comitet interministerial și un departament specializat cu atribuții de coordonare a procesului de integrare europeană*, d) *asimileze Acquis communautaire*, etc. Cea de-a doua garnitură guvernamentală investită de ADR a fost Guvernul Sturza, în baza programului intitulat **“Supremația legii, revitalizare economică, integrare europeană.”**
- Parlamentul de legislatura a IV-a (2001-2005), dominat de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) cu o majoritate constituțională de 71 de mandate din 101, a obținut mandatul cetățenilor, inclusiv, în baza promisiunii preelectorale: **“Să examineze chestiunea cu privire la aderarea Moldovei la Uniunea Rusiei și Belarusiei”**. Este de remarcat că guvernarea PCRM și-a creat de la bun început câmp de manevră în politica externă. În acest sens, programul de guvernare al cabinetului Tarlev, investit de majoritatea PCRM conținea prevederea chiar de la bun început o sarcină ambiguă – **“elaborarea și realizarea strategiei naționale de integrare a Republicii Moldova în Comunitatea Europeană și în alte comunități internaționale”**. Majoritatea parlamentară a PCRM l-a ales în funcția de șef al statului pe liderul formațiunii, Vladimir Voronin, care, în pofida programului electoral al PCRM, dar în conformitate cu programul de guvernare a cabinetului Tarlev, a emis la 13 noiembrie 2003, decretul prezidențial privind constituirea Comisiei naționale pentru integrare europeană, care prevedea:

a) elaborarea și prezentarea Parlamentului spre aprobare a Strategiei de integrare europeană a Republicii Moldova; b) elaborarea și aprobarea planul de acțiuni pentru realizarea Strategiei de integrare europeană a Republicii Moldova. În acest mod a fost instituționalizat procesul de integrare europeană al țării. Respectiv, la 22 februarie 2005, guvernul Tarlev a semnat Planul de Acțiuni Republica Moldova — Uniunea Europeană, cu scopul accelerării implementării prevederilor Acordului de Parteneriat și Cooperare dintre Republica Moldova și UE, pentru a trece la următoarele etape – asocierea cu Uniunea Europeană.

- Parlamentul de legislatura a V-a (2005-2009) a fost, de asemenea, dominat de PCRM, care a dispus de o majoritate confortabilă. Programul electoral al PCRM pentru legislatura a V-a prevedea că: ***“Guvernul va continua să construiască cu Uniunea Europeană relații politice, de securitate, economice și culturale eficiente, să promoveze cooperarea transfrontalieră și să-și asume responsabilitatea pentru prevenirea și soluționarea conflictelor. Planul de Acțiuni Moldova — Uniunea Europeană va constitui pentru Guvern un punct de reper solid pentru integrarea economică bazată pe adoptarea și implementarea regulilor și reglementărilor economice și comerciale având potențialul să sporească comerțul, investițiile și dezvoltarea”***. Chiar la prima ședință de constituire a legislaturii a V-a, fracțiunea parlamentară a PCRM a propus, la 24 martie 2005, forului legislativ să voteze Declarația cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, care a fost susținută în unanimitate de către toți cei 101 deputați aleși. **Este pentru prima oară în istoria recentă a Republicii Moldova când clasă politică a identificat prin consens un obiectiv național**. În consecință, una dintre primele acțiuni ale cabinetului de miniștri Tarlev II a fost reorganizarea, la 23 aprilie 2005, a Ministerului Afacerilor Externe, prin transformarea acestuia în **Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene**. Programul de guvernare aprobat de majoritatea PCRM a dezvoltat prevederile programului electoral după cum urmează: ***Integrarea europeană și integritatea teritorială a țării rămân a fi țintele prioritare în politica externă a Moldovei... Imperativul obiectivului de integrare în Uniunea Europeană, ca politică prioritară, va fi promovat de Guvern prin realizarea Planului de acțiuni Moldova – Uniunea***

Europeană și a Programului național de implementare a acestuia, care se bazează pe politicile de integrare și urmărește... a) colaborarea cu instituțiile comunitare în reglementarea conflictului transnistrean, b) antrenarea Republicii Moldova în inițiativele de cooperare și integrare regională în Europa de Sud-Est; c) simplificarea regimului de vize și obținerea dreptului la libera circulație a cetățenilor; d) obținerea regimului de liber schimb cu statele sud-europene; și e) asigurarea condițiilor necesare pentru a beneficia de Preferințele Comerciale Asimetrice cu Uniunea Europeană.

- Parlamentul de legislatura a VI-a (mai 2009 – august 2009) a fost a treia ediție a dominației absolute a PCRM. Programul electoral al PCRM și de această dată a conținut promisiuni privind integrarea europeană: *“Consolidarea poporului polietnic al Republicii Moldova pe principiile dezvoltării democratice, ireversibilității cursului spre integrare europeană și formării unei perspective naționale comune”*. Respectiv, și noul program de guvernare al PCRM prevedea că: **“Dezideratul incontestabil al majorității concetățenilor noștri – integrarea țării în Uniunea Europeană, reprezintă prioritatea ireversibilă și firească a politicii interne și externe a Guvernului Republicii Moldova”**. Parlamentul de legislatura a V-a a fost dizolvat din cauza imposibilității alegerii șefului statului.
- Parlamentul de legislatura a VII-a (2009-2010) a constituit o majoritate – Alianța pentru Integrare Europeană (AIE), din patru fracțiuni pro-europene. Programul de guvernare a cabinetului de miniștri Filat I investit de AIE a fost intitulat “Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”. Prima prioritatea din cele 7 stabilite de program prevedea că: **“Guvernul Republicii Moldova pornește de la premisa că integrarea europeană este un deziderat fundamental al politicii interne și externe a Republicii Moldova... Prin promovarea coerentă a unor politici de europenizare a tuturor aspectelor vieții social-politice și economice a țării și semnarea acordului de asociere la Uniunea Europeană, Guvernul va reuși să transforme Republica Moldova într-o perioadă previzibilă într-o țară eligibilă pentru aderarea la UE”**. Parlamentul de legislatura a VII-a a fost dizolvat din cauza imposibilității alegerii șefului statului.

- Parlamentul de legislatura a VIII-a (2010-2014) a reconstituit majoritatea simplă a AIE. Programul de guvernare a cabinetului de miniștri Filat II și reiterat denumirea „Integrare europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”, care prevedea “*Intensificarea dialogului și cooperării cu statele membre ale Uniunii Europene în vederea **dinamizării reformelor politice, economice, sociale și juridice orientate spre alinierea la standardele europene în vederea obținerii statutului de candidat pentru aderare la UE***”. Din cauza unui șir de scandalurile politice Guvernul Filat II a fost schimbat cu Guvernul Leancă, care a păstrat denumirea programului de guvernare și prevederile privind “**aducerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană la un punct de ireversibilitate**”. Guvernul Leancă a semnat, la 27 iunie 2014, Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, intrat pe deplin în vigoare pe 1 iulie 2016.
- Parlamentul de legislatura a IX-a (2014-2019) a fost măcinat de conflicte, scandaluri de corupție, inclusiv politică, care s-au soldat cu constatarea ulterioară a faptului că instituțiile statului au fost capturate de clanuri politice oligarhice. De-a lungul legislaturii a IX-a, fracțiunile care au făcut parte din AIE au investit trei garnituri guvernamentale. Guvernul Gaburici a activat doar aproximativ cinci luni de zile. Programul de guvernarea al cabinetului Gaburici sublinia că atingerea obiectivelor strategice ale Republicii Moldova este **integrarea europeană**. Guvernul Streleț a activat, de asemenea, doar cinci luni, reiterând principalele teze programatice ale guvernului precedent. Guvernul Filip a reușit să activeze până la expirarea mandatului legislaturii a IX-a. În perioada menționată relațiile comerciale dintre Republica Moldova și UE au cunoscut un anumit progres, însă cele politice s-au răcit considerabil. În consecință, suportul financiar pentru Guvernul Republicii Moldova a fost direcționat spre administrația locală și societatea civilă.
- Parlamentul de legislatura a X-a (2019-2021) a investit de-a lungul mandatului două guverne – cabinetul de miniștri al Maiei Sandu și cabinetul de miniștri al premierului Ion Chicu. Programul de guvernare al cabinetului Sandu a fost votat inclusiv de fracțiunea parlamentară a PSRM, având printre priorități **aprofundarea cooperării cu Uniunea Europeană în temeiul**

priorităților Acordului de Asociere, **care este singura cale fermă de dezvoltare economică și integrare europeană**. Programul de guvernare al cabinetului Chicu s-a referit doar la **intensificarea relațiilor cu Uniunea Europeană**, respectarea tuturor angajamentelor internaționale asumate în trecut, inclusiv Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană și documentele semnate în cadrul Comunității Statelor Independente.

- Parlamentul de legislatura a XI-a (2021- ), de-a lungul activității sale a investit cu suportul majorității parlamentare a Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) guvernul Gavriluță care a pledat și a obținut pentru Republica Moldova, la 23 iunie 2022, statutul de candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană.

## 4.2 Suportul procesului de integrare europeană de către politicienii găgăuzi

Republica Moldova este republică parlamentară, respectiv rolul forului legislativ, care investește Guvernul, este unul central. Din cele 11 legislaturi ale Parlamentului din perioada independenței Republicii Moldova 9 au fost alese în cadrul sistemului electoral proporțional deplin: o țară – o singură circumscripție electorală. Prima legislatură a Parlamentului a fost aleasă, în februarie-martie 1990, până la declararea independenței. În conformitate cu prevederile Legii nr.344 din 23-12-1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei, guvernatorul acesteia este din oficiu membru al Guvernului, confirmat în funcție printr-un decret prezidențial. De-a lungul legislaturilor a IV-a și a V-a etnici găgăuzi au deținut și funcțiile de ministru la ministerele Agriculturii și, respectiv, Transporturilor.

Reprezentarea etnicilor găgăuzi în forul legislativ și, respectiv, susținerea procesului de integrare europeană a avut loc după cum urmează: legislatura II-a – 3 deputați, dintre care 2 ai majorității parlamentare; legislatura III-a – 5 deputați, unu al majorității parlamentare; legislatura IV-a – 7 deputați, toți ai majorității parlamentare; legislatura V-a – 3 deputați, toți ai majorității parlamentare; legislatura VI-a – 3 deputați, toți ai majorității parlamentare; legislatura VII-a – 3 deputați, unu al majorității parlamentare; legislatura VIII-a – 4 deputați, unu al majorității

parlamentare; legislatura IX-a – 5 deputați, dintre care 3 ai majorității parlamentare; legislatura X-a – 5 deputați, toți ai majorității parlamentare; legislatura XI-a – 4 deputați, toți ai opoziției.

Din statisticile de mai sus se poate desprinde că deputații găgăuzi în Parlamentul Republicii Moldova au participat activ la promovarea integrării europene a țării, majoritatea dintre ei au votat concepția politicii externe, programe de guvernare, declarația privind parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, precum și ratificare Acordului de asociere cu UE. În legislatura actuală a XI-a, care a învestit o guvernare pro-europeană, Republica Moldova obținând statutul de țară candidat pentru integrarea europeană, toți cei 4 deputați găgăuzi fac parte din opoziția parlamentară. În astfel de circumstanțe, Adunarea Populară a Găgăuziei a adoptat, la 6 iulie 2022, *Declarația privind atitudinea față de obținerea de către Republica Moldova a statutului de candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană*, în care și-a exprimat atitudinea față de depunerea cererii și obținerea statutului menționat:

- abținerea de a comenta depunerea cererii de aderare la UE pentru a evita eventualele acuzații de creare a obstacole pentru viitorul european al Republicii Moldova;
- nemulțumirea față de neimplicarea autorităților Găgăuziei în acest proces;
- certitudinea că obținerea statutului de țară candidată pentru aderarea la UE va contribui la implementarea reformelor necesare pentru justificarea viitorului european al dezvoltării țării;
- încrederea că statutul de candidat pentru aderarea la UE le oferă autorităților centrale șansa să-și manifeste atașamentul pentru valorile europene;
- Apelul către conducerea Uniunii Europene și a țărilor prietene să devină garanți ai drepturilor găgăuzilor.

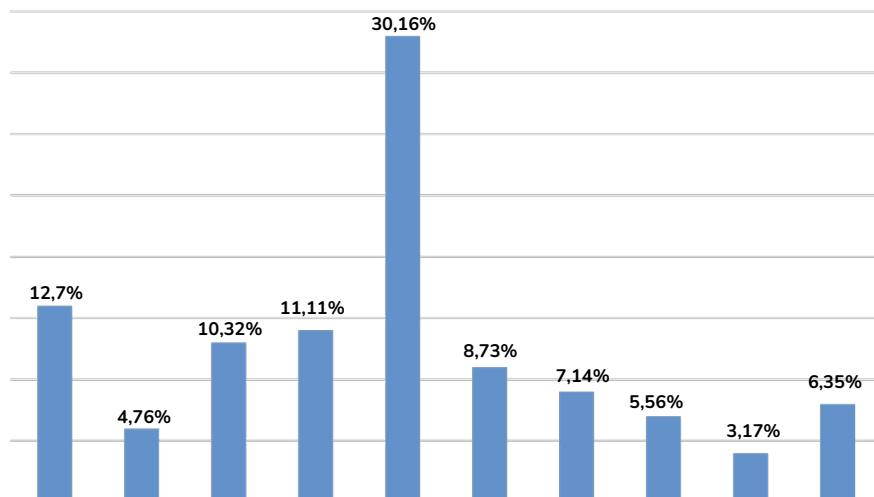
## 4.3 Perceperea integrării europene de către respondenți

În pofida faptului că în Republica Moldova practic toate legislaturile parlamentare, din care au făcut parte și deputați găgăuzi, au promovat integrarea europeană a țării, totuși majoritatea covârșitoare a locuitorilor din Găgăuzia (~70%)

este reticentă față de acest proces. Este incontestabil rezultatul dezinformării prin intermediul unor distorsionări și exagerări referitoare la ignorarea drepturilor anumitor categorii de cetățeni în favoarea altor categorii.

### Figură 19 Opinia privind integrarea europeană

Cum credeți, integrarea europeană promovată de autoritățile centrale aduce mai multe beneficii sau prejudicii locuitorilor din Găgăuzia?(%)



Sondajele de opinie atestă în mod constant că la nivel național mai mult de jumătate din cetățeni pledează pentru integrarea europeană. Având în vedere că, potrivit statisticilor oficiale, aproximativ 1/3 din cetățenii cu drept de vot se află permanent peste hotarele țării, la alegerile naționale, în proporție de peste 90%, am putea estima că de la 2/3 până la 3/4 din cetățenii Republicii Moldova, susțin vectorul de integrare europeană, ceea ce contrastează puternic cu susținerea foarte modestă a integrării europene din partea locuitorilor din Găgăuzia.

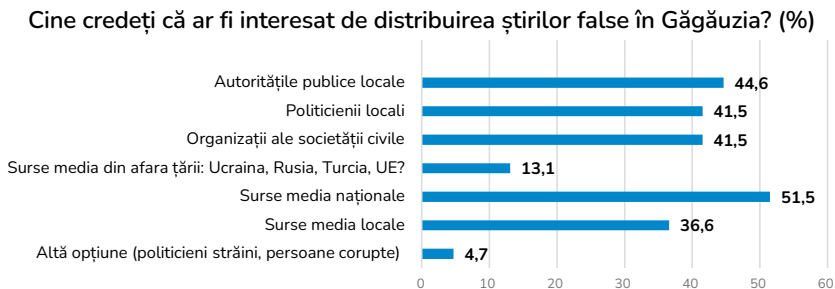


## DEZINFORMAREA ÎN PROCESUL ELECTORAL DIN GĂGĂUZIA

### 5.1. Dezinformarea alegătorilor prin intermediul promisiunilor neonorate

Alegătorii se decid să voteze pentru anumiți politicieni sau partide politice în urma competiției electorale în cadrul căreia sunt date publicității programe electorale și se fac promisiuni. Ultimele nu sunt decât intenții. Este important să se facă o delimitare clară între intenții și promisiuni. Programele electorale nu întotdeauna sunt realizabile, adesea din cauza unor circumstanțe care apar instantaneu. Oricum, neonorarea programelor și promisiunilor electorale sunt calificate ca dovadă a mințirii deliberate a cetățenilor.

#### Figură 20 Subiecți interesați de distribuirea știrilor false



În contextul campaniei electorale pentru funcția de bașcan (guvernator) al Găgăuziei, desfășurată în perioada martie – mai 2023, cea mai elocventă confirmare a rolului politicienilor în distribuirea dezinformării vine din partea unui înalt demnitar din Găgăuzia, care chiar de la începutul campaniei electorale a avertizat alegătorii din regiune despre *minciunile* și promisiunile făcute anterior, dar rămase neonorate, ale unor politicieni.

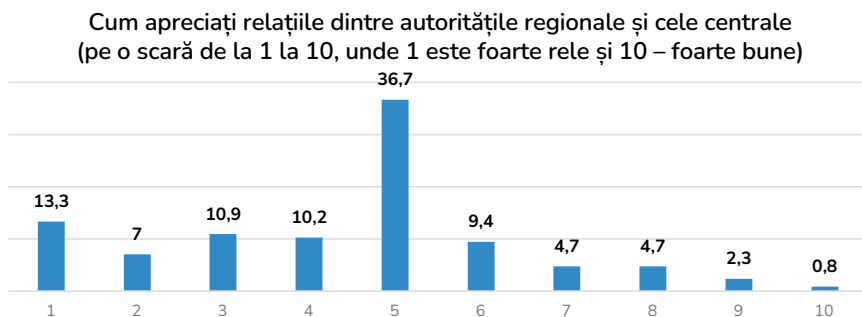


## 5.2 Impactul implicării străine în dezinformarea alegătorilor

Un proces electoral, pentru a fi liber, corect și competitiv, trebuie desfășurat cu respectarea normelor legale existente și asigurarea condițiilor egale pentru toți concurenții electorali. De-a lungul mai multor cicluri electorale pentru alegerea organelor eligibile din Găgăuzia cerințele legislației privind condițiile egale pentru concurenții electorali au fost încălcate. Acest lucru se întâmplă din cauză că, fie are loc finanțarea ilegală de peste hotare, fie au loc implicări în alegeri de partea unor concurenți, a reprezentanților și înalților demnitari din Federația Rusă. De exemplu, înaintea primului tur de scrutin din 30 aprilie 2023, pentru alegerea guvernatorului Găgăuziei, unii lideri de opinie din Găgăuzia și-au exprimat public nemulțumirea față de finanțarea ilegală de peste hotare.

Pe de altă parte, încercările autorităților centrale de a egala șansele concurenților prin interzicerea implicării străine în alegeri, de asemenea, stârnete nemulțumiri și provoacă interpretări, adesea exagerate, care ținesc în dezechilibrarea relațiilor dintre puterile regională și cea centrală, fapt perceput de către respondenți.

### Figură 21 Relațiile dintre autoritățile regionale și cele centrale



Și în recenta campanie electorală pentru funcția de bașcan (Guvernator) al Găgăuziei din martie – mai 2023, unul dintre concurenții electorali a acuzat guvernarea Republicii Moldova, de comportament instigator la deteriorarea relațiilor cu Rusia și popoarele lumii turcice. De fapt, autoritățile Republicii Moldova au acționat în conformitate cu prevederile Codului electoral, modificat în 2015, la cererea liderilor de opinie din Găgăuzia, după cum urmează: „Se *interzice*

concurenților electorali să implice sub orice formă persoanele care nu sunt cetățeni ai Republicii Moldova în acțiunile de agitație electorală”, care este reiterată și în noua redacție a Codului electoral.

Este de remarcat că modificarea menționată a Codului electoral a fost introdusă imediat după alegerile pentru funcția de guvernator al Găgăuziei, din martie 2015. La acele alegeri implicarea demnitarilor din Rusia în procesul electoral a fost una masivă, dovadă confirmată de liderul Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM): „Pe parcursul acestei săptămâni Găgăuzia a fost vizitată de cinci deputați ai Dumei de Stat...;

Respectiv, reacțiile contracandidaților învingătorului din acel scrutin, de exemplu, ale lui Nicolai Dudoglo, au fost de constatare a faptului că învingătorul nu a fost ales, ci numit de către autoritățile Rusiei: “Noi am văzut deputați din Duma de Stat a Federației Ruse venind în Găgăuzia, la fel și artiști și sportivi. Am văzut declarații ale unor politicieni ruși serioși, dar chiar și așa echipa noastră a muncit și a obținut un rezultat bun. În pofida faptului că **bașcanul Găgăuziei nu a fost ales, ci numit**, echipa noastră recunoaște aceste alegeri. **Rusia a întreprins eforturi mari, iar noi suntem prietenii ei. De aceea, noi nu vom contesta rezultatele acestor alegeri**, deși sunt sigur că dacă voturile ar fi renumărate probabil nu ar fi nici 50 la sută”. Și președintele comitetului pentru probleme juridice ale Adunării Populare a Găgăuziei, revoltat împotriva modalității în care Rusia s-a implicat în alegerile pentru funcția de guvernator, a ironizat rezultatele scrutinului: “*felicit oficialii Federației Ruse pentru această victorie, pentru că în Găgăuzia nimeni nu a pierdut în fața candidatei la funcția de bașcan al Găgăuziei, Irina Vlah, ci Rusia a câștigat*”.

Exemplele invocate mai sus au fost cele care au servit drept temei pentru modificarea prevederilor Codului electoral în vederea interzicerii implicării străine în alegerile din Republica Moldova, inclusiv din Găgăuzia.

## VI

## CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În Republica Moldova sarcina combaterii dezinformării și-au asumat-o inițial instituțiile media și organizațiile societății civile specializate în domeniul media, reacționând instantaneu la fluxurile de informații distorsionate, realizate în interesul politicianilor, care direct sau indirect, prin interpuși, controlau mijloace media. Pericolul dezinformării din exterior a început a fi conștientizat după anexarea Crimeii de către Federația Rusă, în 2014. De fapt, combaterea *targetată* a dezinformării a început după ce Uniunea Europeană (UE) a înființat, în martie 2015, un grup operativ intitulat „East Strat Com Task Force”, care administrează un site specializat [EUvsDisinfo](#) pentru dezvăluirea afirmațiilor false ale unui șir de actori apropiați Rusiei care promovau activități subversive împotriva UE. Activitățile de combatere a dezinformării s-au rezumat inițial la identificarea și combaterea știrilor false (*fake-news*), care au menirea să inducă în eroare opinia publică, apelând la emoții și exploatând un spectru larg de temeri ale unor segmente large de populație, determinându-le să-și creeze o opinie favorabilă distribuitorilor de falsuri s-au să recurgă la acțiuni nefondate.

Autoritățile publice din Republica Moldova, sub presiunea circumstanțelor, s-au angajat mult mai târziu să ia măsuri de combatere a dezinformării. În 2017 a fost modificat Codul audiovizualului, fiind definită noțiunea *securității informaționale – ansamblu de măsuri pentru asigurarea protecției persoanelor, a societății și a statului de eventuale tentative de dezinformare și/sau de informare manipulative din exterior și pentru neadmiterea provocărilor cu caracter mediatic îndreptate împotriva Republicii Moldova*. Respectiv, legea modificată prevedea în mod expres: *“În vederea asigurării securității informaționale a statului, se permite radiodifuzorilor și distribuitorilor de servicii transmisia **programelor de televiziune și radio cu conținut informativ, informativ-analitic, militar și politic** care sunt produse în statele membre ale Uniunii Europene, SUA, Canada, precum și în statele care au ratificat Convenția europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră”*. Modificarea, deși nu s-a referit în mod explicit la Rusia, a fost interpretată ca fiind îndreptată spre eliminarea din spațiul audiovizual a *programelor de televiziune și radio cu conținut*

*informativ, informativ-analitic, militar și politic* din Rusia, care nu a ratificat Convenția menționată. Curtea Constituțională a lăsat în vigoare modificările respective, respingând sesizarea de contestare a președintelui Igor Dodon. Un an mai târziu, Codul audiovizualului a fost substituit cu Codul serviciilor media audiovizuale, care conținea clauza menționată și care ulterior a fost exclusă și inclusă iarăși de forțele politice ce s-au succedat la guvernare.

Autoritățile moldovene s-au văzut nevoite să revină la reexaminarea problemei combaterii dezinformării odată cu adoptarea de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, la 24 decembrie 2021, a Rezoluției 76/227 privind combaterea dezinformării pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Adoptarea Rezoluției a fost o consecință directă a studierii impactului dezinformării și conștientizării faptului că răspândirea dezinformării poate avea efecte devastatoare, subminând o gamă largă de drepturi ale omului. Evident, acesta a fost răspunsul comunității internaționale la pericolul dezinformării privind metodele de combatere a crizei pandemice. Un an mai târziu, agresiunea militară a Rusiei împotriva Ucrainei a confirmat corectitudinea abordărilor referitoare la necesitatea combaterii dezinformării la nivel global, care odată cu diversificarea platformelor de social-media se răspândește mai ușor și mai rapid, afectând opinia publică, divizând societățile și subminând încrederea în instituțiile publice și sistemele electorale. În acest context, președinția Republicii Moldova a lansat ideea instituirii unui Centru național de apărare informațională și combatere a propagandei. Deși ideea respectivă nu a fost subiectul dezbaterilor în cadrul grupului de inițiativă, este de menționat că realizarea ei necesită o abordare extrem de precaută pentru ca în procesul de combatere a dezinformării să fie asigurată pe deplin respectarea prevederilor Articolului 19 al **Pactului Internațional cu privire la drepturile civile și politice**.

Investigarea fenomenului dezinformării în Republica Moldova, în special în Găgăuzia, a confirmat că principala sursă de proliferare a dezinformării o reprezintă media online, rețelele de socializare. Respectiv, principalul remediu împotriva dezinformării este verificarea informațiilor primite prin intermediul consultării surselor de alternativă, mai ales a celor oficiale, de nivel național sau regional. În mod surprinzător, s-a constatat că principalii agenți ai promovării dezinformării sunt politicienii. Evident, politicienii sunt destul de evoluți și nu răspândesc *fake-news*-uri, care pot fi detectate rapid, ei răspândesc dezinformarea prin metode

mult mai sofisticate, prin intermediul manipulărilor, exploatării stereotipurilor înrădăcinate în comunitate, exagerărilor și prezentării unilaterale a evenimentelor, astfel încât să reușească promovarea narativelor pe care doresc să le inoculeze în conștiința cetățenilor. Un domeniu predilect pentru manipulări îl reprezintă cel politic, în special problemele referitoare la: procesul electoral; relațiile dintre puterile centrală și regională; cooperarea economică internațională și suportul din partea partenerilor pentru Republica Moldova și Găgăuzia în particular; integrarea regională a Republicii Moldova în spațiul european sau eurasiatic.

În cadrul investigației o atenție deosebită a fost acordată problemei integrării europene și suportului din partea UE pentru Găgăuzia. În acest sens, au fost analizate documentele de politici ale tuturor celor 11 legislaturi parlamentare, câte au existat în Republica Moldova de la declararea independenței, și aportul deputaților găgăuzi la aceste politici. S-a constatat că toate legislaturile, fără excepții, au promovat politici de integrare europeană, iar deputații găgăuzi au fost reprezentați, mai mult sau mai puțin proporțional, în conformitate cu numărul populației comunității respective, în fracțiunile parlamentare, deopotrivă, majoritare și de opoziție susținând documentele de politici îndreptate spre integrarea europeană. Respectiv, discrepanța dintre rezultatele activității practice a politicienilor găgăuzi și atitudinea reținută a locuitorilor regiunii față de integrarea europeană este, în mare parte, rezultatul manipulărilor informaționale. Același lucru se referă și la suportul social-economic și infrastructural al partenerilor externi. Deși statisticile oficiale, confirmate de politicienii găgăuzi, arată că lider incontestabil la capitolul susținerii externe a Găgăuziei este UE, majoritatea respondenților cred altfel.

Dezvoltarea economiei și a sferei social în cadrul Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia deseori se află la nivelul reflecțiilor care oscilează undeva între realitate și plăsmuire. Acest lucru se întâmplă din cauza lipsei informațiilor cu acces public care ar caracteriza situația reală în general și în anumite ramuri sau domenii în particular. Informațiile respective sunt prezentate fragmentar, iar pentru a le obține sunt necesare eforturi importante. Toți acești factori contribuie la formarea unui mediu propice pentru distorsionări și plăsmuiri care stau la baza dezinformării utilizatorilor/consumatori de informații.

Pentru că investigarea fenomenului dezinformării a coincis cu desfășurarea campaniei electorale pentru alegerea guvernatorului Găgăuziei, care a scos în

evidență un șir mai vechi de controverse ce reapar cu regularitate în relațiile dintre reprezentanții puterii centrale și celei regionale, a fost important să se elucideze faptul că anume concurenții electorali, politicienii și liderii de opinie găgăuzi au fost cei care de-a lungul campaniilor electorale precedente au cerut insistent limitare implicării de peste hotare în procesul electoral din Găgăuzia prin intermediul susținerii financiare și mediatice a unor candidați. După ce autoritățile centrale au dat curs solicitărilor respective, la recente alegeri tot acestea au fost blamate de liderii politici găgăuzi pentru încercările de aplicare a legislației modificate conform cerințelor acestora. Oricum, într-un stat de drept, autoritățile Republicii Moldova trebuie să aplice uniform prevederile legale referitoare la procesul electoral din Republica Moldova, în special, cele referitoare la crearea condițiilor egale pentru toți candidații. Acest lucru se referă în primul rând la prevederile referitoare la finanțarea corectă a campaniilor electorale, interzicerea finanțării ilegale din surse obscure de peste hotare. De asemenea, autoritățile trebuie să impună neadmiterea implicării cetățenilor străini în alegerile din Republica Moldova. Atunci când apar nemulțumiri în privința restricțiilor legislative și modalitatea de contracarare a ilegalităților, autoritățile ar trebui să fie mai active în comunicarea cu cetățenii pentru a le explica prin intermediul exemplurilor concrete, dacă e cazul, de ce sunt necesare restricțiile impuse și respectarea acestora.

Pornind de la premisa că integrarea europeană a Republicii Moldova este un proces care realmente a fost susținut de toate cele 11 legislaturi parlamentare de după declararea independenței țării, din care au făcut parte și deputații găgăuzi, este important că autoritățile moldovene să întreprindă toate măsurile necesare pentru asigurarea coeziunii sociale în suportul scopului menționat. Unul dintre lucrurile cele mai importante este combaterea dezinformării pentru relevarea corectă a faptelor și acțiunilor. În procesul de informare corectă a cetățenilor, autoritățile moldovene ar trebui să utilizeze cadrul legal existent, recomandările Rezoluției ONU, instituțiile publice specializate existente și cele pe care intenționează să le instituie, precum și experiența UE, de o manieră pozitivă, ținând cont de respectarea drepturilor constituționale, consfințite și de normele internaționale, privind exprimarea liberă. Experiența UE prevede, în acest sens:

- perfecționarea metodelor detectării dezinformării, analiza acestora pentru identificarea celor mai bune căi de combatere;
- protecția integrității procesului electoral, adică a corectitudinii tuturor procedurilor;

- dezmințirea activă a miturilor și stereotipurilor ai căror ostatici au devenit cetățenii și care sunt exploatare de politicienii interesați;
- găsirea limbajului și a instrumentarului potrivit pentru înlăturarea disensiunilor inspirate în mod artificial între politicieni la nivel național și regional;
- cooperarea activă pe platformele online, pentru a convinge utilizatorii să fie mai stricți în aplicarea propriilor politici și liniile directoare ale comunității, eliminarea platformelor respective de conturi false și boturi, clarificarea când e cazul, a reclamei politice și cine plătește pentru aceasta;
- promovarea alfabetizării media pentru a evita transformarea în victime ale dezinformării prin educarea atitudinii critice față de ceea ce citim sau auzim;
- cooperarea cu organizațiile societății civile în vederea abordării multilaterale a problemei dezinformării, înțelegerea surselor acestora pentru a o combate eficient, dar având în vedere și necesitatea apărării dreptului la exprimare;
- dezvoltarea metodelor *fact-checking* (verificarea faptelor) cu implicarea cercetătorilor independenți, uniți în rețele largi pentru un randament mai înalt;
- consolidarea rezilienței societale prin acțiuni de explicare a politicilor promovate pentru conștientizarea impactului pozitiv al acestora, dacă nu imediat, atunci într-o perspectivă medie sau mai îndelungată, care se va realiza cu eforturi comune;
- susținerea și promovarea jurnalismului de calitate cu implicarea directă a instituțiilor specializate ale comunității jurnaliștilor.

## ASOCIAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE PARTICIPATIVĂ "ADEPT"

str. Vasile Alecsandri 97 MD-2012 Chișinău, Moldova

Tel: +373 22 212 992

[www.adept.md](http://www.adept.md)

E-mail: [info@adept.md](mailto:info@adept.md)